

**Sveti
Spas**

ИН-форматор

Год. VII број 7/ 85

Београд

Децембар 2019.

Бесплатан примерак

ISSN 2334-6078

Издавање овог Ин-форматора омогућила је Канцеларија за Косово и Метохију Републике Србије

Интервју – Марко Ђурић, директор ККиМ – стр. 2

Бољи живот за ИРЛ – стр. 4

*Пројекат је финансиран преко Канцеларије за Косово и Метохију, из буџета Републике Србије.
Ставови изражени у ИНформатору искључива су одговорност уређивачког одбора, аутора и његових сарадника
и не представљају нужно званичан став Канцеларије за Косово и Метохију.*

СРБИЈА СВАКИМ ДАНОМ СВЕ ЈАЧА

Сваки вредан српски домаћин (и не само српски, јер на КиМ имамо и Горанце, Бошњаке, Роме и многе друге који Србију доживљавају као своју државу) добиће сву могућу помоћ да би могао да преживи и прехрани породицу од свог рада. То ће бити главни задатак у времену пред нама. Наши људи у енклавама заслужују посебну пажњу, јер нигде наш народ не живи у тако тешким и неизвесним околностима.

Поштовани господине Ђурићу, завршетак једне и почетак нове године, најбољи је период за подвлачење линије, сагледавање постигнутих резултата и презентацију планова за наредну годину. Како процењујете рад Канцеларије за Косово и Метохију у протеклом периоду?

Протеклих година смо толико били притиснути политичким дешавањима, инцидентима и безбедносним проблемима на терену да су догађаји диктирали наш начин комуникарања са јавношћу, због чега смо недовољно времена и простора посветили томе да грађанима приближимо шта смо све учинили за наш народ на КиМ. А имамо чиме да будемо поносни, и навешћу само неке од резултата у протеклих пет година. У том периоду је, на пример, извршена изградња и капитална реконструкција више од 1.600 стамбених јединица за интерно расељена лица, повратнике и социјално угрожена домаћинства. Када је реч о пољопривреди, подржано је више од 1.300 домаћинстава набавком преко 1.200.000 садница воћа, преко 500 јединица ситне и крупне пољопривредне механизације, опреме за воћарство, набавком 50 сточних грла, изградњом стаја за стоку, као и доделом опреме за прераду пчелињих производа. Такође, у периоду од 2014. до 2019. Канцеларија за КиМ је финансирали пројекте везане за рад и опстанак 37 манастира и цркава Српске православне цркве на КиМ, несметано функционисање народних кухиња и откуп земљишта. Изграђене су две пиваре, бањски комплекс Рајска бања, при крају је повратничко насеље Сунчана долина. Практично нема наше школе којој нисмо помогли на неки начин и нешто доградили или реконструисали. Реконструисане су и обновљене здравствене станице и амбуланте у Великом Ропотову, Бањама, Јажинцу и Лепосавићу, комплетно је изграђен, опремљен и отворен нов објектат Дома здравља Пећ у Гораждевцу, изграђено породилиште, лабораторије, педијатријска клиника у Пасјану, набављено је 15-ак санитетских возила, велики број кревета и медицинских апарата. За то време пружили смо и бесплатну правну помоћ у око 2.000 предмета. То је само фрагмент слике о резултатима рада Канцеларије за КиМ у време док сам је на њеном челу. На све то треба да дође и подужи списак пројеката које ће Србија финансирати у оквиру инвестиционог плана за помоћ нашем народу у покрајини, који је иницирао председник Александар Вучић. И за све то време успевали смо да се бавимо и дијалогом са Приштином.

Нову, 2020. годину процењујете као тешку, али и годину у којој ће на простору КиМ бити запослено више стотина нових људи и да ће јавне установе водити више рачуна о интересу оних који на КиМ живе.

Година пред нама биће тешка не зато што Србија или Срби на КиМ то желе, већ зато што друштвену климу у покрајини креирају албанске политичке структуре, а њихов међусобни однос је стални извор нестабилности. Искуство нас је научило да кад год Албанци имају проблеме са собом самима увек настоје да терет кривице за ситуацију у друштву пребаце на Србе. То су, међутим, проблеми на које не можемо много да утичемо, можемо само да их предвиђамо и решавамо у ходу, али оно што можемо да урадимо без обзира на отежавајуће околности јесте да помогнемо сваком нашем човеку коме је помоћ потребна. Наши административни капацитети на терену напосто нису били довољно покретљиви, да не употребим неку гору реч, због чега је дошло до девијација у расподели финансијске и друге помоћи. Срба на КиМ има толико да се мора знати каква је социјална ситуација у сваком нашем домаћинству, јер Србија има средстава и вољна је да их издвоји. Зато смо, између осталог, пред Новогодишње празнике, министар Зоран Ђорђевић и ја, имали један веома тежак разговор са директорима центара за социјални рад, а пре тога сам ништа мање тежак разговор обавио са представницима свих наших институција на терену. Када је реч о запошљавању, не бих да истрчавам са некаквим ексклузивним информацијама, али на основу разговора са колегама из ресорних министарстава могу да кажем да сам оптимиста по питању запошљавања у јавним службама, посебно у здравству.

У припреми овог броја обишли смо више десетина породица у Новом Брду, Косовској Каменици, Штрпцу, Грачаници, Истоку, Пећи, Гораждевцу и другим местима на КиМ. Дочекали су нас млади брачни парови са двоје и више деце. Њихова намера за опстанак је чврста, али очекују подршку како би могли да породици пруже достојанствен живот.

Сваки вредан српски домаћин (и не само српски, јер на КиМ имамо и Горанце, Бошњаке, Роме и многе друге који Србију доживљавају као своју државу) добиће сву могућу помоћ да би могао да преживи и прехрани породицу од свог рада. То ће бити главни задатак у времену пред нама. Наши људи у енклавама заслужују посебну пажњу, јер нигде наш народ не живи у тако тешким и неизвесним околностима. Охрабрује то што у местима попут Грачанице имамо и највећи природни прираштај и најмногољуднија домаћинства у читавој Србији, јер наши људи, и поред тешких услова живота, тамо где је најтеже успевају да се окупе око традиционалних вредности, одбијајући да нестану и угасе српска кандила. Они који су остали на КиМ су чврсти и прекаљени у својој решености да сачувају српско име на тим просторима и заслужују сваки вид помоћи државе, међутим бићемо неминовно суочени са миграторним кретањима због тога што људи трагају за материјалним благостањем и извеснијом будућношћу. Србија не може да својим грађанима на КиМ у догледно време понуди стандард какав обећава на пример Луксембург, али можемо да им омогућимо да не живе горе, или да живе нешто боље, него људи у другим деловима наше земље.

Срби, посебно они који живе на Косову и Метохији са зебњом су пропратили вест да Едита Тахири прети ратом.

Претње су нажалост годинама део албанског политичког фолклора на КиМ, и изричу се олако углавном у предизборне сврхе, а тамо је предизборна кампања перманентно стање. Не верујем да је ико толико луд и неразуман да прижељкује некакву ескалацију сукоба на терену, посебно у светлу чињенице да Србија, барем када је реч о њеним одбрамбеним капацитетима, није ни изблиза онолико слаба колико је била када су неке администрације у Београду чиниле све да фактички укину наше оружане снаге. Неупитна је и наша решење да одбранимо српски народ на КиМ од сваког масовног насиља, попут оног којем смо били сведоци 2004. године. Не мислим, дакле, да ико има намеру да оствари те олако изречене претње, али сама чињеница да се две деценије вртимо у истом колоплету омраза и ратоборне реторике довољна је да се људи обесхрабре и одлуче да срећу потраже на неком другом месту. Заправо, апсурд је да се неодговорност албанских политичких представника и њихово стално балансирање на танкој линији између мира и сукоба више одражава на саме Албанце, који у будућности беже са КиМ пут Западне Европе.

Починиоци кривичних дела извршених над имовином и припадницима српске заједнице и даље остају неоткривени. Како је могуће решити ово питање значајно за даљи опстанак Срба на КиМ?

Срби у том смислу могу да буду заштићенији и безбеднији само када се на КиМ створи друштвена клима у којој ће сваком човеку, без обзира на националност и веру, бити пружена једнака шанса за миран и продуктиван живот. Срби су у протекле две деценије били парија на самопроглашеном Косову и створено је уверење да се Србину може и украсти и спалити без икакве казне. Некажњивост имовинских деликата чије су жртве Срби последица је недостатка политичке воље да се Срби, осим на папиру, и у стварности учине равноправним са Албанцима. Србија зато доследно инсистира и на помирењу и на слободном протоку људи, робе, капитала и услуга између Срба и Албанаца, јер то је једини пут за стварање истинског суживота и поверења. Друга страна, међутим, говори језиком антицивилизацијских такси и политичких оптужница, тако да у вредносном смислу ми и даље не говоримо истим језиком.

Да ли је "Скопска иницијатива" била активна у 2019. години, ако јесте, која су позитивна решења која су допринела одрживости неалбанаца на КиМ. Сведоци смо да су поред такси у 2019. уведена и ограничења за путовање малолетних лица, код којих се тражи фотографија на изводу рођених. Реално је очекивати да ово тело и део међународне заједнице брже и ефикасније решава оваква и слична антицивилизацијска ограничења.

Протекла година је пета година постојања Скопске иницијативе, која још од краја новембра 2014. године покушава уз посредство и подршку ОЕБС-а и УНХЦР-а да на регионалном нивоу дође до одрживих решења за интерно расељена лица са и унутар КиМ. Развој догађаја је имао различиту динамику током тог периода. У 2019. години био је застој који је рефлексија свих познатих догађаја од увођења такси, преко упада полицијских снага на север КиМ до стагнације дијалога на високом нивоу. Међутим, на техничком нивоу, Скопска иницијатива се трудила да одржи процес у животу и да направи искорак довољан да се, након евентуалних позитивних промена, може наставити са имплементацијом договорених мера које би значајно унапредиле приступ правима и имовини интерно расељених лица и омогућиле одржив и безбедан повратак. Одржан је један састанак Техничких радних група у новембру 2019. године у Скопљу када је оцењен степен реализације договорених акционих тачака у области имовинских права, безбедности, дијалога и реинтеграција, личних докумената, управљања подацима и планирању решења. У неким областима је испуњен велики број тачака, макар и

де јуре, што даје основ за њихову даљу фактичку капиларну примену, док се у неким областима тек чека на помак. Важно је напоменути да је рад ове иницијативе довео до извесних позитивних резултата попут члана 39 Закона ПИС КиМ о порезу на непокретну имовину који налаже општинама да ослободи пореза узурпирану имовину. Такође, према Административној инструкцији бр. 06/2017, власници узурпиране имовине се не терете за неплаћене рачуне за струју, воду, сакупљање ђубрета, грејање и телефон. Легализација објеката изграђених на узурпираној имовини неће бити могућа у складу са Законом о третирању нелегалне градње бр. 06/П-024. Обратила се пажња на рад општинских већа за безбедност, којих на КиМ има 33 са 262 члана из невећинских заједница. Утврђено је пет, претежно повратничких села, са високим ризиком у којима ће се поставити видео надзор ради унапређења безбедности, док је у Осојану то већ реализовано. Припремљено је упутство за Тузилаштво са посебним фокусом на повратнике, а ради адекватног третирања злочина из мржње. На састанку Техничких радних група је представљен и напредак у релаизацији новог, свеобухватног приступа повратку оличеног у изградњи насеља Сунчана долина. Такође, планиран је састанак почетком ове године како би се направио помак у области личних докумената. Оно што је поново истакнуто и закључено на овом техничком састанку је и суштинска потреба да се пронађе начин укључивања представника интерно расељених лица у планирање решења. Усвојен је Концепт папир који треба да претходи потенцијалној мобилизацији донатора ради реализације свих договорених активности. Ипак, морамо бити реални и препознати да се Форум на високом нивоу није одржао већ две године, а он је потребан како би се показала политичка воља и спремност да се настави овим путем и заиста примене све мере за одржива решења интерно расељених лица било да се она односе на интеграцију или повратак на КиМ.

"Сунчана долина" је један од пројеката од којег велики број младих очекује решење животних проблема за себе и своје породице.

Завршено је и усељиво око три четвртине насеља, завршава се изградња обданишта и почиње изградња цркве. Телевизија „Мост“ ће се такође сместити у комплекс у оквиру насеља. До сада је реализован конкурс за првих 35 породица, које се припремају за усељење током пролећа. Имамо у овом тренутку и најављено десетак радних места која ће за младе повратнике отворити ИТ-сектор. Из објективних разлога реализација тог пројекта није ишла онолико брзо колико сам желео, али дан усељења је веома близу. Тренутак када ће Сунчана долина оживети дејим осмесима није важан само због тога што ће север наше покрајине бити богатији за 1.200 или 1.300 људи, већ због симболичне поруке да зло које је српском народу учињено није сасвим неопозиво и непоправљиво. Људи који су силом или под претњом силе напустили своја огњишта заслужују да им се врати вера у правду.

Ваша порука Србима који живе на Косову и Метохији и онима који чекају стварање услова за повратак.

Србија је сваки даном све јача, и економски и политички. Проблеми интерно расељених не могу бити решени без помоћи државе, а та помоћ може из године у годину да буде све издашнија и све ефикаснија. Онима који и даље гаје и вољу и наду да ће моћи да се врате на КиМ и да тамо живе животима достојним људи гарантујем да ће држава наставити да чини све да им повратак учини могућим, иако не зависи све од нас. Нисмо спремни само да финансијски и технички помогнемо повратнике, већ и да са новом снагом то питање актуелизујемо на међународном плану. Наше КиМ, земља наших дедова и предака, није изгубљена и за опстанак Србије и српства у нашој јужној покрајини вреди се борити. То је наша света дужност и обавеза и према прецима и према потомцима.

разговор водио: **Златко Маврић**
фотографија: **Прес служба ККиМ**

БОЉИ ЖИВОТ ЗА ИНТЕРНО РАСЕЉЕНА ЛИЦА И ПОВРАТНИКЕ

Подршка Европске Уније одрживим решењима за расељена лица и повратнике

Европска унија (ЕУ) је највећи донатор помоћи за избеглице, интерно расељена лица (ИРЛ) и повратнике. Од 2001. године, ЕУ је донирала више од 90 милиона ЕУР за подршку економској независности, пристојним условима становања и законским правима избеглица, ИРЛ и повратника у Србији.

Тринаест грант пројеката, део су ширег програма ЕУ подршка одрживим решењима за интерно расељена лица и реинтеграцију повратника који подржава побољшање животних услова интерно расељених и повратника према Споразуму о реадмисији у Србији и одрживи повратак расељених на Косово*¹. ЕУ финансира ове пројекте са 5.650.000 ЕУР, док национални буџет Србије суфинансира са 350.000 ЕУР.

Пројекти се реализују у партнерству локалних самоуправа и међународних и домаћих организација цивилног друштва, у сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију и Комесаријатом за избеглице и миграције, као главним институцијама корисника пројекта. Активности су почеле у јуну 2018. са трајањем од 2 године.

Праћење активности грант пројеката врши се кроз Пројекат техничке помоћи који помаже Делегацији ЕУ и двома националним институцијама корисника пројекта током трајања ових грант пројеката. Техничку помоћ спроводи конзорцијум који предводи КМОП.

НА КОЈИ НАЧИН ПРУЖАМО ПОДРШКУ?

Пет пројеката који се спроводе у сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију за подршку одрживом повратку на Косово* усмерени су на подршку повратка кроз:

- промотивну кампању;
 - спровођење обука стручног оспособљавања у складу са потребама тржишта рада као и помоћ у вези са административним питањима;
 - економско ојачање крајњих корисника и подршку одрживом повратку за ИРЛ који желе да се врате на Косово*.
- Интерно расељена лица, такође, добијају:
- Мале грантове за активности остварења дохотка и обуку за покретање сопствених малих предузећа или самозапошљавање;
 - Повратничке пакете помоћи, транспорт и подршку при повратку;
 - Саветодавну подршку у вези са конкретним могућностима повратка.

Кроз ове пројекте подржана је помоћ при повратку на Косово* за интерно расељене спремне да се врате, као и комплементарна помоћ за реинтеграцију након расељавања које обезбеђују значајне промене у квалитету живота ових људи.

КО СПРОВОДИ ОВЕ ПРОЈЕКТЕ?

Пет пројеката који се спроводе у сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију:

ПОДРШКА ОДРЖИВОМ ПОВРАТКУ ИРЛ НА КОСОВО*

(Арбеитер-Самаритер Бунд, АСБ, у партнерству са Центром за равномерни регионални развој, ЦентриР и градом Крушевцем).

ЕКОНОМСКО ОСНАЖИВАЊЕ ЗА ОДРЖИВИ ПОВРАТАК НА КОСОВО*

(ЦАРЕ, у партнерству са НВО НЕХУС Врање и градом Врањем).

ОДРЖИВИ ПОВРАТАК-ПОДРШКА И ОСНАЖИВАЊЕ

(Дански савет за избеглице, ДРЦ, у партнерству са градом Крагујевцем и невладиним организацијама Божур и Свети Спас).

ПОВРАТАК КАО КОРАК НАПРЕД

(Иницијатива за развој и сарадњу, ИДЦ, у партнерству са невладином организацијом Проактив и општином Врњачка Бања).

ПОВРАТАК КОРЕНИМА

(Друштво за развој креативности у партнерству са општином Алексинац).

РЕЗУЛТАТИ НАКОН ГОДИНУ ДАНА СПРОВОЂЕЊА ПРОЈЕКТА

282 ИРЛ и чланова њихових породица обучени су и развили су своје вештине на пољима као што су:

- информационе технологије;
- предузетништво и развој пословања;
- пољопривреда.

150 нових ИРЛ већ је одабрано кроз јавне позиве за унапређење знања и вештина путем стручног оспособљавања.

5 ИРЛ породица добило је подршку за повратак у виду непрехрамбених комплета (намештаја и уређаја) и помоћ у превозу њихове имовине.

ПРОМОТИВНА КАМПАЊА

Бројни догађаји попут конференције за медије, округлих столова, јавних презентација, информативних сесија уз присуство локалних медија и представника локалних самоуправа, као и медијске кампање и дистрибуција информативног материјала спроведени су у циљу информисања ИРЛ о подршци која им је доступна.

До сада је информисано више од 9500 интерно расељених и чланова њихових породица. Више од 1000 их је назвало бесплатни телефонски број: 0800 / 100-550.

преузето са веб сајта Делегације ЕУ у Србији:
<http://europa.rs/bolji-zivot-za-interno-raseljena-lica-i-povratnike/>

*Ова ознака не прејудуира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом 1244/99 Савета безбедности Уједињених нација и Мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о проглашењу независности Косова

ОДРЖИВИ ПОВРАТАК И ОСНАЖИВАЊЕ

Циљ пројекта је подршка одрживом повратку интерно расељених лица заинтересованих за повратак на Косово* и промовисање социјалне и економске стабилизације. Пројекат финансира Европска унија посредством Делегације Европске уније у Републици Србији, а спроводи га Дански савет за избеглице са градом Крагујевцем и организацијама "Божур" и "Свети Спас" у блиској сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију, Комесаријатом за избеглице и миграције и другим релевантним актерима.

Реализацијом пројекта:

- 30 породица интерно расељених лица ће бити подржано приликом повратка на КиМ кроз обезбеђивање транспорта и основних повратничких пакета;
- 60 породица интерно расељених лица добиће економске грантове за генерисање прихода и покретање пословања;
- 90 интерно расељених лица ће похађати курсеве за стручно оспособљавање или тренинге за покретање пословања.

Са циљем упознавања читалаца о току реализације овог пројекта, представљамо вам неке од корисника који су добили на конкурс и почели са обухватом за занимања за која су се определили.

Хабиба Абдулахи једна је од кандидаткиња која је на конкурс испунила све услове за добијање гранта у виду обуке и опремања неопходном опремом за бављење послом који ће побољшати материјално стање њене породице у месту расељења, а након стицања услова за повратак на КиМ, исти учинити одрживим.

Хабибу, посећујемо у Крагујевцу, у месту привременог боравка њене породице. Затичемо је како марљиво ради на обуци у кројачком салону "Зорица".

Хабиба нас упознаје да је расељена из Косовске Митровице. "Живели смо у јужном делу. Тамо сам завршила средњу школу, након чега сам отишла да радим у Либију. Мислила сам да ће ми тамо бити боље. Али није, вратила сам се поново у К. Митровицу и почела да се бавим шивењем. То ме је занимало, а и могло је солидно да се заради за пристојан живот. Након ратних дешавања, морали смо да напустимо Митровицу, бојећи се за своју безбедност. Дошли смо овде, у Крагујевац, код рођака, у недовршеној кући, без крова. Три године нисмо имали ни кров, ни воду ни купатило. Након тога смо почели да се сељакамо у настојању да пронађемо адекватан смештај за мало пара. На жалост, није се могло. И сада приватно живимо у кући која је пуна влаге.

Хабиба Абдулахи

Шта да вам кажем, не живимо лепо. Нас је седморо. Имам родитеље, три брата и једну млађу сестру. Ја сам најстарија. Нико не ради. Издржавамо се од очеве пензије (18.000,00) и привремене надокнаде од 8.000,00 коју примају браћа. Сви у породици су болесни. Пуно пара одлази на лекове.

Захваљујући Данском савету за избеглице, завршавам обуку. У салону "Зорица" сам доста ново научила. Лепо су ме примили.

Очекујем, када добијем машине, да ћу моћи да радим као кројачица и да ће то побољшати услове живота моје породице. Мени то много значи. Важно је да почнем да шијем, за муштерије се не бојим. Ја ово волим и свесна сам да квалитетно радим, а муштерије, када су задовољне, не мењају кројача" – самоуверена је Хабиба.

Власница кројачког салона, Зорица Ђорђевић, као и остале колегице, пуне су хвале. "Задовољна сам њеним радом" – каже Зорица. "Одлична је. Она је овде дошла са добрим предзнањем. Добро учи, а имали смо и ми шта да од ње научимо. Испоставило се да она ради специфичне ствари, ствари које никада нисмо имали прилике да радимо. Ето, случајно је дошла једна муштерија да тражи да јој урадимо апликацију на хаљини, што ми нисмо радили. Ради се ручно, уз пуно знања, времена и вештине. Хабиба је имала искуство у томе, прихватили смо посао и то је урадила перфектно. Мислим да је боље што је овде у нашем малом колективну него у некој великој фирми где се шије серијски. Овде се више научи, а и ми више имамо времена за њу. Када се курс заврши, Хабиби су овде врата отворена и након тога. Може да дође када год хоће. Са оваквим знањем и опремом коју ће добити, нема потребе да се боји за кору хлеба. Имаће она пуно својих муштерија" – поручује Зорица.

На Зорицино инсистирање, Хабиба нам показује своје несвакидашње умеће које је применила на хаљини нарученој од муштерије из Новог Пазара. Како сама каже, те њене вештине у изради уникатних одевних предмета са етно мотивима, биће јој од велике користи када се створе услови за повратак у место из којег се иселила. Са опремом добијеном од ДРЦ-а и знањем које је стекла на обуци, моћи ће солидно да привређује где год се налази.

*Ова ознака не прејудуцира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом 1244/99 Савета безбедности Уједињених нација и Мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о проглашењу независности Косова

У СЛУЖБИ ЛЕПОТЕ

Никола Станковић је код Данског савета за избеглице конкурисао за добијање опреме за фризерски салон. У оквиру гранта, предвиђен је курс и обука за фризера. Николу затичемо на обуци, на Звездари, у фризерском салону "Грин стар", у којем је једна од сувласница Бранкица Минић.

Никола нас дочекује са осмехом, који не скида са лица све време док ради. Како сам каже, задовољан је јер ради посао за који се од малена определио. О животу на простору Косова и Метохије се мало тога сећа, с обзиром да је имао само три године у време немилых догађаја.

"Живео сам у петочланој породици у селу Кузмин, код Косова Поља. Мало чега се сећам из времена ратних дешавања. Најупечатљивији догађај у мом животу је мартовски погром 2004. године, када сам већ имао седам година. Сећам се руље која је упала у школу у Косовом Пољу, и убрзо је запалила. Гледали смо како школа гори, немоћни, а родитељи су наслућивали шта даље може да се деси. Како нисмо могли да живимо у неизвесности, отац нас је довео код деде у Крагујевац. Ту сам завршио школу и основни курс за фризера. Међутим, како нисам могао да нађем посао у Крагујевцу, решио сам да дођем у Београд и покушам да ту нађем своју срећу. И нисам погрешио. Већ две године радим као женски фризер, код приватника. Планирао сам да отворим свој салон када се за то створе услови. Нисам ни претпостављао да ће снови почети тако брзо да ми се остварују.

Предодређен сам за фризерски занат. У својој шестој години сам шишао брата и сестру, наравно, када родитељи нису били ту. Пуно пута су ме због тога прекоравали, бојећи се да их не повредим маказама.

Тада једино нисам био сигуран да ли да се одредим за мушког или женског фризера. Када сам схватио да је већи изазов радити на женској фризури, одлучио сам да будем женски фризер. Нема већег задовољства од тога када се жени допадне фризура коју јој направите.

Никола Станковић

ОСТВАРЕЊЕ СНОВА

Мој отац се није слагао са мојим опредељењем. Више је волео да будем кувар или аутомеханичар. Сматрао је да фризерски занат није за мушкарце. Прво што сам научио да добро радим, било је фенирање. У мојој десетој години, отац се оженио по други пут. Његова друга жена ми је била велики ослонац у животу. Подржавала ме је у мојим плановима. Основно знање овог заната научио

сам од ње, од фенирања до прављења кикица и шатирања. Шишање сам савладао на курсу који сам похађао три месеца.

Када сам сазнао за конкурс Данског савета, пријавио сам се, и ето, моји снови су полако почели да се остварују. У оквиру конкурса похађам обуку за женског фризера, а након обуке ћу добити опрему за фризерски салон. Планирам да отворим свој салон у делу града где већ радим и имам своје муштерије. Када се створе услови за повратак у место из којег смо избегли због несигурности, своје знање и опрему планирам да искористим за рад на Косову и Метохији.

Ово усавршавање ми много значи. Бранкица ме је научила многим вештинама и тајнама фризерског заната. Пратећи рад у салону, успео сам да и сам украдем нешто од финеса ових искусних фризера" – каже Никола.

УСПЕШНА ОБУКА

Да би нас уверили у Николино мајсторство и напредак у обуци коју похађа, наши домаћини су припремили модел на којем је Никола показао своје умеће. Наш интервју је из тог разлога трајао много дуже од уобичајеног, али је то имало ефекта. Лично смо се уверили у мајсторство и чаробне руке овог момка. Фотографије уз овај текст делимично преносе атмосферу из салона, али је на лицу места било много ефектније.

Своје задовољство Николиним радом и напретком у обуци не крије ни Бранкица Минић, сувласник салона "Грин стар", која се овим послом бави пуних седам година.

"Никола је овде дошао са неким основним знањем. Могу да кажем да сам јако задовољна његовим радом и напретком у савладавању овог заната. Доста је напредовао у односу на знање које је имао приликом доласка. Већ сам имала неколико девојака које су се обучавале код мене. Никола јако брзо напредује и воли посао који ради. Кључ успеха је баш у томе, да волите посао који радите. У току обуке Никола је радио на више модела. Све су жене биле задовољне његовим радом" – завршава Бранкица, не кријући своје задовољство.

Николин данашњи модел, Славица Субин, за време рада је неколико пута указивала на чаробне руке овог младића и вештину коју је примењивао код фенирања, истичући да њену косу није баш лако обрадити. Када је посао приведен крају, Славица није крила задовољство. Како то данас обичаји налажу, урађен је један заједнички селфи који ће на "Фејсу" бити доказ умећа нашег корисника. По Славичиним речима, Никола не треба да се боји за своју будућност. Са оваквим знањем и занатом, неће остати без хлеба.

аутор текста: **А. Димитријевић**
фотографије: **З. Маврић**

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ БОЖИЋА У ПРИЗРЕНУ

Најрадоснији хришћански празник, Божић, прослављен је у Призрену и ове године. Малобројни Срби, наставили су традицију обележавања Божића у овом граду на Бистрици. Поред оних који у Призрену живе, било је и верника који су специјално за овај празник дошли у родни град, присећајући се како је раније Божић прослављан, уз весеље и игранке након литургије. Овога пута су били радосни што су имали прилику да присуствују Божићној литургији у свом граду.

Снежана Мисић

За Бадњи дан, ложен је бадњак. Божићну литургију, у цркви светог Ђорђа Руновића, служио је Јован Радић, нови Призренски парох. Након литургије, присутни верници нису крили емоције.

"Срећни смо што смо дочекали данашњи дан. На литургији је било доста верника, више него иначе. Задовољна сам и срећна. Сада идемо до Богословије да тамо наставимо славље" – рекла је

Снежана Мисић, која је у При-

зрен дошла из Београда и већ неколико година помаже у Богословији "Кирило и Методије".

Срђан Репић, је на прославу Божића у свој родни град дошао са мајком. "Тренутно живимо у Београду. Након напуштања Призрена, 19. година нисам долазио. Прошле године сам дошао за Божић, и ево, ово је друга година да Божић прослављам у Призрену. Знам да је овде остало мало Срба, па дођем да нас макар за празнике буде више, да на литургији буде више људи. Прослава Божића у Призрену не може да се пореди са прославом у централној Србији. Овде је величанствено".

Осим Срђана, у порти се налазило још неколико расељених који након ратних дешавања дуго нису имали смелости да посете свој родни град. Ту затичемо и **Љубицу Ракић**, која је у Призрену, на прослави Божића, први пут након 1999. године.

"Након толико година, јуче сам први пут дошла овде, да прославим Божић. Овде су ми остали и срце и душа. Сада живимо у Смедереву. Тамо нам је лепо, добро смо прихваћени, али нигде не може да буде као овде, у Призрену, у месту где сам рођена" – каже Љубица, додајући да је пријатно изненађена чињеницом да се однос комшија није променио, да су и даље љубазни и гостопримљиви. "Долазећи у цркву на литургију, срела сам пријатеља, Албанца. Рекао је да ће доћи код нас кући после подне, да нам честита Божић. То ме је јако обрадовало. Тако је било и раније, ми смо код њих ишли на Бајрам, они код нас на Ускрс и Божић".

Њеног супруга **Звонимира**, који често борави у својој кући у родном граду, овај празник подсећа на његовог деду, и боравак у Саборној цркви Светог Ђорђа.

"Мој деда Мата Дамњановић је 40 година радио у овој цркви као клисар (звонар). Ја сам му често помагао, за празнике обавезно. Раније смо на Божић овде кували ракију. Свако би донео по литар, овде је био постављен казан, и кувала се ракија. Било је музике,

Саборна црква у Призрену

игранка. Сада није тако, али ми је драго да сам ту" – присећа се Звонимир.

Евица Ђорђевић и њена ћерка **Милица** су међу реткима који уопште нису напуштали Призрен. "Ево, прошла је већ 21. година од рата. Много тога се десило након 1999. године, али хвала Богу, дочекасмо и данашњи Божић. У цркву и на литургије долазимо редовно, не само празницима. Завршио се 40-то дневни пост. Припремиле смо са ћерком Божићни ручак. Пшеница и чесница су готове. У чесницу се ставља новчић. Ко је срећан да добије тај новчић, верује се да ће бити срећан целе године, што је по мени заиста диван обичај" – сматра Евица Ђорђевић.

Након дружења у порти храма светог Ђорђа, верници су отишли својим домовима, где их је, како обичаји налажу, чекао богат ручак.

Аутор текста и фотографија: **Рефки Алија, новинар DW**

УЧЕСНИЦИ ЛИКОВНЕ КОЛОНИЈЕ
"ЈЕСЕН У ПРИЗРЕНУ"

ЗАЈЕДНО У ОДБРАНИ ШАР ПЛАНИНЕ

Ко живи овде има право на реку. Ми се из тог разлога боримо. Ако сачувамо Лепенац, сачуваћемо и себе. Имаћемо чисту и здраву околину. Народ не сме да се плаши, прошло је време гангстеризма. Нека то знају наши суграђани, нека се ослободе страха и слободно изражавају своје незадовољство.

Изградња више мини хидроцентрала, изазвала је оштра негодовања становника општине Штрпце. Оно што је специфично, за козовске прилике, је то да се томе свакодневно супротставља двостотинак Срба и Албанаца, који кажу да од тога неће одустати.

Добривоје Стевановић, професор биологије у пензији, и његов дугогодишњи пријатељ **Идриз Арифи** из Доње Битиње недалеко од Штрпца, предводили су мештане ове општине из српске али и албанске заједнице у заједничкој борби против изградње мини хидроцентрала у познатом под-шарпланинском, туристичком крају. Испред једне од мини хидроцентрала, на којој су радили мајстори, одмах поред спортског игаралишта, организатори протеста појашњавају зашто су против ових хидроцентрала:

"Изградња мини хидроцентрала је погубна за Сиринићку жупу. Узимају нам се две реке "Болованка" и "Калуђерка". То се коси са здравим разумом и рационалним одлукама, зато их ја не могу оправдати. Нашим протестима хоћемо да одбранимо реке, али и себе од неразумних потеза које неки предузимају. Несхватљиво ми је како је уопште дошло до тога да се оне граде на сливним рекама", каже Стевановић, подсећајући да се све дешава на просторима туристичког места и националног парка истовремено.

Добривоје Стевановић и Ајет Идризи

ПОРЕМЕЋЕНЕ ВРЕДНОСТИ

Са еколошког аспекта, сматра даље Стевановић, последице ће бити катастрофалне и несагледиве.

"Из овог слива, понирањем, нападају се наши извори, са којих се Штрпце снабдева водом. Са друге стране, лети када су суше, ми директно из река узимамо техничку воду. Ми без те воде не можемо да функционисемо. Лепенца фактички више нема. То је трагедија. Тамо где су код Виче већ направили хидроцентралу и оно што хоће у Битињи да праве, то је катастрофа.

Све вредности су поремећене, криви смо ми који бранимо изградњу и желимо да сачувамо реке, а они који уништавају природу и највеће богатство, воду, они су у праву. Њих полиција штити, а нас бије, где то има на свету. Користили су сузавац против жена и нејаке деце. Ми само бранимо оно што припада нама и нашим будућим генерацијама".

И за Идриза Арифија, из Доње Битиње, ово је велики проблем, као и за све мештане општине Штрпце.

"Не верујем да на целом Косову има здравије воде него у нашој

општини. Зато се реке и извори не смеју користити ни за шта друго осим за снабдевање пијаћом водом и за друге потребе становника ове општине. Градњом хидроцентрала не само да ћемо остати без воде него ћемо изгубити и оно мало пољопривреде коју овде имамо. Одакле ћемо стоку да напајамо? За мене је ово велико зло", каже Арифи, подвлачећи да је овај проблем уједињено мештане српске и албанске заједнице, и додаје:

"Нас не интересује ништа друго осим да спасемо наше реке. Када се са овим почело у Битини 2015, без оклевања смо се удружили и заједно се супротставили, али то није наишло на одазив код представника власти. Нису хтели да чују наше аргументе. Користили су полицију увек када смо кретали да зауставимо багере или протествујемо, али се они нису појављивали на терену".

ДЕМОКРАТИЈА НА ДЕЛУ

Сличног става је и Стевановић: "Лепенац је Лепенац. Ко живи овде има право на реку. Ми се из тог разлога боримо, а не из неких националних побуда. Ако сачувамо Лепенац, сачуваћемо и себе. Имаћемо чисту и здраву околину. Моћи ћемо да ловимо рибу и да се бавимо рекреацијом. Низ ток реке има направљених рибњака који ће бити угрожени јер се вода, изградњом хидроелектрана, загрева, што може да изазове помор риба. Представници 127 домаћинстава су се својим потписима успротивили да се на њиховом имању граде мини централе".

Стевановић је огорчен на представнике општине која је, по њему, издала дозволу да се граде ове мини хидроцентрале.

И Срби и Албанци су сложни у томе да неће одустати од активности на спречавању урушавања еко сисетама, и поред тога што су неки од сународника који су протествовали хапшени због тога.

"Народ не сме да се плаши, прошло је време гангстеризма. Почела је нова фаза живота на Косову. Гангстерима овде више није место. Нека то знају наши суграђани, нека се ослободе страха и слободно изражавају своје незадовољство. Морамо истрајати у својим настојањима да се не дозволи градња", поручује на крају Арифи.

У атару општине Штрпце у плану је да се изгради укупно седам мини хидроцентрала. Две су завршене, а градња треће је у току.

ИЗГРАДЊА ЛЕГАЛНА

Од директора урбанизма, **Димитрија Рачићевића**, добили смо информацију да је инвеститор добио уредне дозволе за изградњу

Изградња мини хидроцентрале

четири хидроцентрале. Рачићевић не спори да мештани Штрпца тренутно имају проблем са водоснабдевањем, али очекује да ће се наћи заједнички језик и да ће протести престати, наводећи да су дугорочни развојни планови ове општине још од 1991. године предвидели изградњу мини хидроцентрала. "Деведесетих година је изградња оваквих хидроцентрала промовисана као просперитет за Сиринићку Жупу. У једном документу, који је радио институт "Јован Цвијић" из Београда, предлаже се изградња чак 15 мини хидроцентрала. Водећи се тиме, општина је 2013. дала сагласност на овакав развојни план, рачунајући да ће цела општина имати од тога користи. После 1999. године, дужи временски период имали смо проблем са снабдевањем електричном енергијом. Штрпце је шест месеци било без електричне енергије. Након тог периода, рестрикције су биле дуге. Оне и данас постоје. Градњом хидроцентрала значајно ће се побољшати снабдевање електричном енергијом. Власник хидроцентрале мора да испоштује законски минимум воде у кориту како не би био угрожен биосистем и наводњавање.

Моје генерално мишљење јесте да хидроелектране могу само да буду корисне. Упошљавање људи из овог краја у њима и снабдевање општине електричном енергијом доноси добробит. Ја ту не видим ништа негативно".

На питање, да ли општина Штрпце има генерални урбанистички план, господин Рачићевић истиче: "Не, ми имамо развојни план. Развојни план је нешто што генерализује правац развоја општине. Развојни план обухвата све области развоја општине. Урбанистички, економски, привредни, туристички, образовни и здравствени. Развојни план важи до момента док се не донесе неки други. Већ радимо на изради новог развојног плана за период од осам година" - завршава Рачићевић.

ЈЕСЕН У ПРИЗРЕНУ

У организацији Дома културе из Грачанице, у манастиру Светих архангела, код Призрена, одржана је пета по реду, ликовна колонија под називом "Јесен у Призрену". Овогодишњу колонију представљало је седам уметника из Србије и Црне Горе.

Колонија је одржана у величанственом амбијенту манастира из 14. века. **Небојша Јевтић**, уредник галерије Дома културе Грачаница, један од организатора ове ликовне колоније, о овом догађају кратко каже: "Задатак учесника колоније је да ураде најмање по две слике које ће остати Дому културе Грачаница. Та уметничка дела ћемо наредне године представити у нашој галерији, као и на изложби у порти цркве Светог Спаса у Призрену, у насељу Поткаљаја, коју ћемо организовати на Спасовдан, у мају месецу. Немамо неку посебну тему. Уметници сами бирају инспирацију за своје слике. Њиховој креативности и искуству препуштамо све, од стила, технике и остало. Сам Призрен, као град, а и манастир и те како утичу на њихов рад и одабир теме" - каже Јевтић.

То су потврдили и уметници, како они који су први пут део овог догађаја, тако и они који су већ долазили на ову колонију, која постаје

све популарнија међу уметницима у Србији, али и Црној Гори. "Први пут сам на Косову и на овој колонији. Очарана сам амбијентом, а пејзаж који сам овде затекла је веома близак мени и мом стваралаштву. Зато сам на једном платну отргла пејзаж из овог преплепог кањона. На другом радим нешто што ја иначе радим, комбинацију жутих и плавих тонова као спој небеског и земаљског. Радим стене и камен, као неко ко долази из Црне Горе што је мени јако

блиско" - каже **Милијана Вујовић**, из Подгорице, додавши да они немају сличних колонија.

И **Мирјана Новковић** из Новог Сада, по први пут је боравила на овој колонији. "Инспиративно је. Ово место има посебну енергију. Могу да будем искрена и радим оно што волим. По струци сам сликар, али су иконе моје опредељење. Хоћу да спојим савремену уметност кроз неки савремени иконопис. Наравно, не желим да нарушим каноне, али ћу убацити неки савремени доживљај. За мене ово је испуњење свих мојих трагања. Овде сам нашла ту нит која ми је била потребна спајајући духовно и световно" - каже ова млада Новосађанка.

Биљана Новковић долази из Београда. Први пут борави у Призрену, што јој је, каже, испуњење сна. "Од када знам за себе и од када сам чула за Призрен, имала сам жељу да дођем. Јако ми је лепо овде. Оно што сам очекивала, то сам и затекла. Окружење ме испуњава духовним миром, снагом, јача нешто у мени. Ова клисура, где је смештен манастир, делује чаробно и нестварно" - искрена је Новковићева.

Она се одлучила да се Призрену одужи на себи својствен начин. Одлучила је да свој рад посвети Сими Игуманову, једном од већих ктитора. "Када сам размишљала о томе шта да буде тема мога рада, сматрала сам да то треба да буде нека личност, неко ко је везан за ову околину, ко је срце и душу уложио да, ту, у Призрену нешто направи. Колико знам, он је градио Богословију и био један од већих добротвора овог града. Наравно, радићу и архангела Гаврила. Не знам зашто, али о томе сам размишљала и пре поласка за Призрен" - не крије своје одушевљење Новковићева.

Мирослав Живковић из Ниша, који је својевремено радио на рестаурацији бројних културно историјских споменика, решио је да својим радом остави траг за будуће генерације.

"Као и на досадашњим колонијама, на којима сам учествовао, радићу нешто што је везано за неки крајолик, нешто што је асоцијативно везано за пејзаж, не само за сакралну архитектуру, зато што имам два циклуса везана за Свету гору, за Хиландар. Да се не понављам, а овде се везујем за ове планине, стене, крајолик, пејзаж" - објашњава Живковић.

У оквиру колоније, уметници су имали прилику да обиђу Призрен и Високе Дечане. За оне који су на овим просторима први пут, биће то непресушни извор нових идеја и инспирација, које ћемо имати прилику да препознамо на разним другим колонијама, изложбама и галеријама.

текст и фотографије: **Рефки Алија, новинар DW**

БОЉИ ЖИВОТ ЗА ПОВРАТНИКЕ

Свако путовање на Косово и Метохију (КиМ), карактеристично је по одређеним детаљима који га чине другачијим од осталих и дају му посебну драж. Овога пута је то, бар за почетак, путовање новоизграђеним ауто-путем "Милош Велики".

На пут крећемо по лепом и сунчаном дану, што даје утисак да ће нам време на путу бити благонаклоно. При поласку, док "газимо" прве километре, сумирамо план обавеза како би све протекло како треба. Приликом ове посете повратницима на КиМ безрезервну подршку понудиле су нам колеге из Међународне организације за миграције (ИОМ), које су, својим присуством на терену, омогућиле да много лакше обавимо контакте са нашим саговорницима.

Прошло је дуго времена од када смо као тим путовали на КиМ, тако да време брзо пролази уз причу и коментаре. Слажемо се са, толико пута изреченим, констатацијама да је нови ауто-пут значајно скратио време путовања до Чачка, и што је најбитније, повећао безбедност и смањио ризик од саобраћајних несрећа које су се дешавале на деоници Ибарске магистрале од Београда до Чачка.

Веома брзо након напуштања благодети ауто-пута, суочавамо се са стресном ситуацијом која је на овој деоници, рекли бисмо, уобичајена. Одмах после Јерениног града, иза кривине, из супротног правца, примећујемо возило које при великој брзини почиње да претиче шлепер. На самом почетку претицања, примећујемо да размишља, процењује ситуацију, увиђа да чини глупост, почиње да кривуда, али одлучује да настави свој хазарски поход. На пуној линији, додаје гас, иако испред себе, из супротног правца, има колону возила. Ми, трећи у колони, не верујемо шта се дешава. Припремамо се за најгоре. Да реагујемо нагло, не смемо, јер испред, а и иза, имамо возила која бисмо тиме угрозили. Пратимо ситуацију. Делићи секунде постају вечност. У тренутку, као у јако добро режираном филму, шлепер се повлачи максимално у своју десну страну. То чини и цела наша колона, и тако у средини, стварамо трећу саобраћајну траку. Несмотрени возач осокољен оваквим исходом, чини још једну грешку. При самом крају претицања, тик испред нашег возила, додаје нагло још већи гас, што изазива кривудање возила по коловозу. Ми у грчу пратимо пут испред себе, возећи по косини предвиђеној за одлив кишнице. Ако прође, прође. При самом дну канала пуно нанешеног оштрог камења које нам може поцепати гуму, или тротоар који може узроковати избачај са пута и превртање. Ипак, овога пута, све пролази без озбиљнијих последица. Пратимо, сада већ у ретровизору, виновника ове нимало пријатне ситуације, стабилизовао је возило и ушао на своју траку. Настављамо пут, искрено се надајући да ће то бити једини стресни догађај на нашој турнеји по КиМ.

ПОДРШКА МЛАДИМА

У Косовску Митровицу стижемо раније од предвиђеног времена, па одлучујемо да пут наставимо до Грачанице, како бисмо били што ближе Новом Брду и Косовској Каменици, где наредног дана имамо прве заказане сусрете са повратницима. Пут од Косовске Митровице до Грачанице, због радова на путу код Вучитрна, траје скоро два сата, што је оправдало

Душан Данчетић са породицом

нашу одлуку да преноћимо у Грачаници. Касније ћемо лећи, али и касније устати, што нам пуно значи за наредни дан. На путу према Грачаници, одлучујемо да посетимо кориснике предвиђене за последњи дан наше посете.

Посету првом кориснику започињемо у **Бабином мосту**. Посећујемо породицу **Душана Данчетића**. Наш први домаћин, пре уласка у кућу, показује нам са спољне стране, колико је кућа оронута и склона урушавању. То је евидентно и приликом уласка у кућу. Већина зидова је испуцала. Млади брачни пар и соба пуна деце, дају наду за опстанак на овим просторима.

Бабин Мост је насеље у општини Обилић. Помиње се још у турском попису Области Бранковића 1455. године као Бабинос, са 33 српске куће. До 1999. године у селу је живело 95 одсто Срба. Данас се у Бабином Мосту налази Основна школа "Милан Ракић", са око стотинак ђака, амбуланта за примарну здравствену заштиту и неколико продавница. Село данас има око 120 домаћинстава. Налази се на путу К. Митровица-Приштина. – извор Википедија

"Након завршетка рата, 1999. раселили смо се у Лазаревац", упознаје нас Душан са детаљима миграције своје породице. "Било је тешко. Радио сам на грађевини да бих прехранио породицу. Живели смо приватно. Кирију је требало платити сваког првог. Били смо убеђени да ће нам бити боље него овде, али, на жалост, нисмо се снашли. Супруга није могла да нађе посао. Одлучујемо да се вратимо 2016. године. Овде се сада бавим пољопривредом, и није нам лоше. Немам своје имање, него узимам под закуп. Ове године сам обрађивао 20 ари под паприком. Добро је родила. Може да се преживи. Кућа у којој се тренутно налазимо је дедина. Очекујем да нам Међународна организација за миграције (ИОМ), из пројекта ЕУ РРК V ("Повратак и реинтеграција на Косову фаза V"), на месту ове куће изгради нову, како бисмо могли нормално да живимо, да се не бојимо да ће нам се зидови урушити. Информисали су ме да имам могућност да добијем и грант за доходовне активности. Био бих задовољан ако бих успео да добијем мотокултиватор са прикључним машинама. То би решило проблем одрживости наше породице" – завршава наш домаћин.

Пре одласка, деци поклањамо књигу драмских дела за децу "Полетање у драмолетање". Душан са прекором каже да му син Немања (2008) није заинтересован за књигу. Користимо прилику да Немању питамо чиме планира да се бави када га књига не интересује. Немања ко из топа одговара да ће бити певач или музичар ("свирач", како он каже). Поздрављамо се са породицом Данчетовић, указујући Немањи на чињеницу да ће му школа требати за било које занимање у животу, те да се на време окрене књизи. Констатујемо да је још млад и да ће временом променити интересовање, а можда и постати познати музичар.

НИЧИЈА ЗЕМЉА

У истом месту проналазимо нашег другог саговорника, **Далибора Ађанчића**. Далибор је, иако млад, у свом животу, као и већина прогнанника, прошао кроз тешке периоде.

Након ратних дешавања, Далибор је са породицом избегао у Куршумлију, где су се задржали краћи временски период, очекујући да ће се брзо створити услови за повратак. Како се то није десило, породица Ађанчић, одлази за Горњи Милановац.

"Живели смо приватно. Бавили се пољопривредом" – каже Далибор и наставља, "Производили смо паприке и од тога се издржавали. Овде сам имао трактор. Нисам га узео када смо избегли, рачунајући да ћемо се брзо вратити и да ће ми овде (у Бабином Мосту) бити више од користи. Украли су га за време немира 17. марта 2004. године. Имам све папире, записнике полиције, да ми је трактор украден, али починилац није нађен, као ни трактор.

Уз све недаће које су нас задесиле, 2008. године умире ми мајка. Вратили смо се у Бабин Мост. Оженио сам се. Добили смо двоје деце. Сада живимо у очевој кући која је стара 45 година и склона је урушавању. Очекујем да ми на пролеће ИОМ на темељу ове куће изгради нову. Прва идеја је била да се надогради спрат на постојећој кући, али након изласка на терен, инжењери су констатовали да то није изводљиво, да је стара кућа доста пропала, те да је једино решење рушење исте и изградња нове на истим темељима.

Опстајемо захваљујући раду у пољопривреди. Сејемо жито и кукуруз. Имамо доста имања, али три њиве, у Арифове ливаде и Ађине шуме, због безбедности не можемо да користимо.

Далибор Ађанчић са породицом

Својевремено су биле узурпиране. Хабитат нам их је вратио у посед, али смо одлучили да их, због безбедности, не обрађујемо" – завршава Далибор.

Нашем домаћину стиже још једна група гостију. Из тог разлога журимо да што пре завршимо нашу посету како би се Далибор посветио њима. Након изласка из куће, на путу према Грачаници, коментаришемо косовску гостопримљивост, кроткост и послушност читаве породице, посебно најмлађих. Наиме, за време нашег разговора, супруга Катарина је износила послужење за госте, док ју је у стопу пратила ћерка Драгана (2012) одајући утисак озбиљне, велике, девојке. Драгана је уз осмех, са задовољством, самоиницијативно, бржно, износила послужење настојећи да у свему прати мајку. И поред свих обавеза, чланови породице су радо на час прекинули активности како би се фотографисали за наш лист.

Настављамо пут Грачанице, сада са намером да обиђемо оне којима су куће већ изграђене од стране ИОМ-а, а који су подршку у опремању намештајем и белом техником добили од Данског савета за избеглице Србије (ДРЦ). Иако смо стотинак пута пролазили истим путем, због новоизграђених мегаломанских објеката дуж самог ауто-пута Приштина-Скопље, једва уочавамо скретање за Преоце. Да смо га промашили, због немогућности искључења до кружног тока, наш пут би трајао пола сата дуже.

ОДРЖИВИ ПОВРАТАК - ПОДРШКА И ОСНАЖИВАЊЕ

Циљ пројекта је подршка одрживом повратку интерно расељених лица заинтересованих за повратак на Косово*¹ и промовање социјалне и економске стабилизације. Пројекат финансира Европска унија посредством Делегације Европске уније у Републици Србији, а спроводи га Дански савет за избеглице са градом Крагујевцем и организацијама "Божур" и "Свети Спас" у блиској сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију, Комесаријатом за избеглице и миграције и другим релевантним актерима.

¹ Ова ознака не прејудуира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом 1244/99 Савета безбедности Уједињених нација и Мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о проглашењу независности Косова

ОД НЕМИЛА ДО НЕДРАГА

У месту Преоце, општина **Грачаница**, посећујемо **Дивну Симеоновић**, њеног сина, снаху и унуке. Дивна је са породицом, до ратних дешавања, живела у Липљану, у породичној кући супруга, поред зграде Дома здравља. Радиле је на железници.

Четири дана пред проглашење примирја, током рада на њиви, њен супруг гине, на трактору, од снајперског метка. Наредног дана од снајперског метка, на истом месту, гине и њихов комшија. "То је био разлог да се са троје мале деце иселим у Смедеревску Паланку. Свекрва, која сада има 80 година, није хтела да напусти кућу. Остала је у Липљану. У Смедеревској Паланци нисам могла да нађем посао. Морали смо да се вратимо и смањимо трошкове живота. Прво смо се вратили код мојих родитеља и брата у Бресју (код Косовог Поља). Због безбедности деце, било је доста провокација у то време, у потрази за миром и безбедношћу, селимо се често, од села до села, од рођака до рођака, Церовац, Клока (Смедеревска

Паланка) и многа друга места. Људи су тамо добри (Церовац, Клока/См. Паланка), нудили су нам да тамо останемо, али нисмо могли, срце нас је вукло према Косову. Моји су у Бресју, а супругови у Липљану, закључили смо да је и нама овде место. Најдуже смо се задржали у Преоцу.

У Грачаници нисмо могли да нађемо адекватан смештај уз реалну цену. Чим се указала прилика, купили смо плац у Грачаници. ИОМ нам је на том плацу саградио нову кућу, а Дански савет за избеглице нас снабдео намештајем и белом техником. Презадовољни смо добијеном помоћи. Сада већ може пристojније да се живи. Још само да се неко од укућана запосли" – завршава Дивна, не кријући задовољство што су напokon успели да добију свој кров над главом.

Дивна Симеоновић са породицом

Стефан, Дивнин син, каже да се мало чега сећа из најружнијег периода свога живота (погибија оца, егзодус, честа сељакања). "Био сам мали. Мало се чега сећам. Можда је тако и боље. Живот иде даље. Било је тешко, можда ми је то и дало снагу да завршим факултет на време. Завршио сам високу економску, а моја супруга педагогију. Сада је време да ја бринем о својој деци, надам се да ћу успети. Једна сестра је, такође, завршила педагогију, а друга високу економску. Очекујемо да се ускоро неко од нас запосли и учини живот извеснијим. Једно је сигурно, одавде не идемо, очев гроб мора да се одржава" – одлучан је Стефан.

Зимско време, мрак рано пада. Стиче се утисак да је много касније него што заиста јесте, поготово ако се зна да смо јутрос кренули из Београда и да је иза нас више од 400 километара пређеног пута.

Остаје нам још један корисник којег смо контактирали у 16,00 и који је предложио да нас, због обавеза на послу, прими касније. У договорено време га позивамо, али се он и након више позива, не јавља. Можда је тако и боље, остаје нам више времена за одмор пред сутрашњи дан.

ДАН ДРУГИ

Рано ујутро крећемо пут Новог Брда. У **Прекоцу** нас дочекује колега из ИОМ-а, уз чију подршку настављамо обилазак корисника, повратника који су од ИОМ-а добили кров над главом.

У самом Прекоцу обилазимо још један млади брачни пар, **Дарко Јанковића** са супругом и децом.

Дарко није пуно оран за причу, нема посла, а породицу треба издржавати. "Били смо једно време у Јагодини, али смо морали да се вратимо" – каже Дарко и наставља, "дошли смо

овде из суседног села, тамо смо били без воде и струје. Сада нам је супер. У реализацији пројекта ЕУ, РРК V, добили смо од ИОМ-а нову кућу, опремљену потребним намештајем и покућством. Овде смо добили и дете. Кренуло је на боље. Тренутно ништа не радимо, али се надам да ће и то да се реши. Очекујем мотокултиватор као грант, са којим ћу моћи да зарађујем. Своје земље немам, радићу код других за дневницу. Овде су дневнице солидне. Лако се нађе сезонски посао. Јесте напорно, али се добро плаћа" – завршава наш домаћин.

Дарко Јанковић са породицом

ПОВРАТАК И РЕИНТЕГРАЦИЈА НА КОСОВУ*2 – ФАЗА 5.

Међународна организација за миграције (ИОМ) је 2017. године отпочела реализацију пројекта под називом РРК5, који обухвата подршку повратку у 11 општина на КиМ, изградњом 400 кућа за повратнике. Пројекат је финансиран од стране Европске уније (ЕУ), а суфинансиран средствима Министарства за заједнице и повратак (МЗП). Пројекат ће трајати 42 месеца, до 09. маја 2021. године. Општине обухваћене пројектом су: Призрен, Пећ, Исток, Клина, Обилић, Косово Поље, Грачаница, Ново Брдо, Косовска Каменица, Штрпце и Ораховац. Општи циљ пројекта је да допринесе стабилном мултиетничком друштву на Косову*2, омогућавањем одрживог живота и одрживе интеграције за повратнике. До краја 2019. године, реализацијом пројекта, подржане су 193 повратничке породице.

2 Ова ознака не прејудуцира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом 1244/99 Савета безбедности Уједињених нација и Мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о проглашењу независности Косова

МАКАДАМОМ ДО ОАЗЕ

Ми настављамо даље, наш радни дан тек почиње. Ново Брдо и наш данашњи домаћин из ИОМ-а су непресушни извор нових сазнања, информација и догађаја. Кад год смо убеђени да нема места које нисмо посетили и које нас може изненадити, нађе се нека нова, предивна оаза. Пут до ње обично је трновит, па пролазимо кроз брдовите, неасфалтиране, мокре

и клизаве пределе, прекривене опалим лишћем. За авантуристе интересно, али доста ризично. Имајући у виду да наши наредни домаћини сваког дана пролазе исту деоницу пута, веома често пешке, схватамо да смо се превише утопили у komoditet урбане средине. Након овог сазнања, пут је много лакши.

Стижемо у место **Извор, махалу Госаљце**, општина Ново Брдо. Кућа на врх брда. Видик пуца, на све стране шума и околна брда. Прелепо. Да, осећај је предиван. Али да ме неко пита да ли бих се определио да ту живим са својом породицом?! Али ето, и ту, у својој новој кући, изграђеној од стране ИОМ-а, живи једна срећна породица, која се ни на шта не жали.

Извор је насеље у општини Ново Брдо. Смештено је западно од остатка некадашње тврђаве Ново Брдо, на надморској висини од 800 до 900m. Настало је почетком XIII века око јаког крашког извора, по коме је добило име. Део села под називом Стари Извор, било је предграђе средњовековног града Ново Брдо који је у XV веку имао 40.000 становника. У ондашњем Новом Брду живели су поред Срба и Дубровчани, Саси, Јевреји и Грци. Становници су се бавили земљорадњом, сточарством и у рудницима као рудари и топионичари. – извор Википедија

Срђан Васић са породицом

Наш домаћин, **Срђан Васић**, показује нам где су живели пре изградње нове куће. Стара кућа јако лоше изгледа, чудимо се како је неко смео да у њој живи, а да не угрози безбедност своје породице. Срђан нам објашњава да није било другог решења, пара за обнову није било, могли су да бирају, под ведрим небом или иза зидина, каквих-таквих. "У односу на друге мештане села, ми смо касније напустили своју кућу. Веровали смо да ће стање да се смири, међутим, по околним брдима се пуцало, нисмо смели да ризикујемо. Нисмо доживели никакве непријатности, али је било непријатно живети под таквим условима. Видите колико су куће удаљене једне од других. Само смо чули пуцње, а нисмо имали информације шта се дешава око нас. Решили смо да ми млађи одемо. Родитељи су остали да чувају кућу. Одселили смо се у Ћуприју, код брата. Нашао сам посао на грађевини. Међутим, како је време пролазило, родитељи старили, морали смо да се вратимо како бисмо били поред њих. Није било могуће да родитеље наговоримо да напусте кућу. Након повратка, бавио сам се пољопривредом. Оженио сам се и добио децу. Прошле године смо од ИОМ-а добили нову кућу. Презадовољни смо, сада нам не дува из зидова као у старој кући. Радим када нађем посао, мада га све мање има. Главни приходи су нам социјална помоћ и дечији додаток. Овде је наизглед лепо, природа, али

је живот тежак. Од ИОМ-а сам добио грант у виду опреме за вариоце и повремено налазим посао. За вариоце овде посла има, али не могу да наплатим онолико колико посао вреди. Људи немају пара. И за мене је боље да радим за нижу цену него да ништа не радим" – завршава Срђан и позива нас да обиђемо радионицу у којој обавља своје мајсторске радове.

Срђан Васић

ВРАЋАЈУ СЕ И МЛАДИ

Са једног брда, прелазимо на друго, на још већој надморској висини. Долазимо у село **Мигановце**. Повратник и власник новоизграђене куће је најмлађи члан породице, **Јелена Милошевић**. Прича идентична као и претходне. Десетак метара испод новоизграђене куће, коју је Јелена добила од организације ИОМ, налази се стара кућа са зидовима који су почели да се урушавају. Ту живи са мајком Верком и оцем Миодрагом. Дочекује нас **Миодраг Милошевић**, показује где су раније живели и почиње своју причу "Пре ратних збивања, радио сам 20 година у Београду, као радник на грађевини. Нисам могао да издржим без свог места. Вратио сам се и радио десетак година у Каменици. После рата нисам напуштао кућу. Око ових брда се много пуцало. Бринуо сам се за ћерку, њу сам послао код својих у Београд, али се ја са супругом нисам померао. Сви око нас су отишли, али ми нисмо. Сада нам се и ћерка вратила. Завршила је школу у Београду и Бујановцу, али се вратила овде због нас". Супруга Верка додаје "Сада у селу има 20 особа, старих. Кућа има много више, али су оронуте, многе нису за употребу. Људи су отишли, траже боље услове. Моја ћерка је најмлађа. Овде нема деце. Тридесеторо деце је отишло само из наше фамилије".

Јелена Милошевић са породицом

Пристиже и Јелена, насмејана, враголасто се надовезује на мајчину причу, "Да, они су отишли, али сам се ја вратила, да живим са родитељима. Овде ништа не фали. Поготово сада када смо добили нову кућу, супер ми је. Боље него тамо где сам била. Једно време сам живела код бабе у Београду. Моји родитељи су често долазили да ме посећују, али је то ипак велика раздаљина, а сваки долазак кошта. Пре три године баба је умрла, а ја сам школу наставила ближе родитељима, у Бујановцу, и чешће долазила кући. Није ми досадно. Овде увек има нешто да се ради. Често одем до Каменице и дружим се са вршњацима. Није као у Београду (уз осмех додаје), али је и овде лепо. Заједно смо, то је најбитније" – одважно каже Јелена.

Представник ИОМ-а нас информише да ће ускоро Јелена, уз посредовање ИОМ-а, почети да ради у једној приватној фирми. У оквиру пројекта подршке, предвиђен је грант у износу до 2.500 еура, у виду машина и алата за одрживост. Једна од могућности је и ангажовање корисника код одређених фирми, где ће 10 месеци ИОМ плаћати надокнаду за ангажовање радника. То је време у којем корисник треба да се докаже и ако буде среће, остане на том радном месту и након 10 месеци, када надокнаду за рад наставља да исплаћује послодавац. Наш саговорник каже да је то већ опробана метода која је дала позитивне резултате. Наводи случај повратнице у Прековцу која је уз посредовање ИОМ-а и ангажовање општине била запослена у библиотеци, као и друге кориснице која је, такође, уз посредовање општине била запослена у лабораторији, где је и наставила да ради након завршених десет месеци у којима је ИОМ финансирао плату. Сличних, позитивних резултата има и у Штрпцу, и у другим местима на Косову.

ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ДОБА

Иако смо до последње две локације путовали лошим путевима, успевамо да наставимо даље у време предвиђено планом обиласка. Приликом напуштања Мигановаца, суочавамо се са наглим временским променама које су уобичајене на овим надморским висинама. Почине јак ветар који нас приморава да што пре уђемо у возило и заклонимо се од њега. Идемо према Косовској Каменици, па након тога за Штрпце/Врбешницу.

За кратко време мењамо неколико годишњих доба. Сусрећемо се са густом маглом која нас знатно успорава. Овој непогоди брзо се прикључује мрак и јака киша која нас, без прекида, прати до краја овог дана. Каснимо. Јављамо се наредној корисници, извињавамо се и померамо време сусрета за један сат. Неколико километара пре уласка у Штрпце, застој. Колона се не покреће, али због јаког невремена никоме из ове дугачке колоне не пада на памет да излази и распитује се о чему се ради. У даљини назиремо полицију, раднике, грађевинске машине, претпостављамо да се ради о неким радовима или саобраћајном удесу, те да ће се у догледно време проблем решити.

Добијамо информацију, асфалтира се пут према Штрпцу, па се колона преусмерава кроз оближња села, путевима којима возила не могу да се мимоиђу.

Након више од сат времена, креће и наша колона. Споро, али је и то је боље од стајања у мраку, по киши и олуји. Убрзо схватамо да су то тако уски путеви да се мало дужа возила једва провлаче. Опет је дошло до загушења и застоја. Креће комешање и искре нервозних и нестрпљивих возача који на

све начине покушавају да реше проблем.

Посебну тежину свему томе даје чињеница да су у колони возачи и српске и албанске националности, тако да сваки неспоразум може да добије другу, нежељену димезију. Уз пуно стрпљења и мало возачког искуства и вештине, ми успевамо да прођемо "критичну деоницу". Напокон, успевамо да препознамо којим путем се крећемо. Излазимо на главни пут из правца ресторана "Карпа" и општине. Раздаљину од неких пет километара прошли смо за сат и двадесет минута. Ипак, најважније је да смо то успели без неких нежељених последица.

СТИЖЕМО У **Врбешницу**, која се налази на око 1.000 метара надморске висине. Налазимо кућу **Слађане Јовановић**. Слађана нас дочекује са батеријском лампом у руци, осветљавајући нам пут до новосаграђене куће. Унутрашњост куће је веома оскудно осветљена. У први мах, мислили смо да нема струје и да светло допире од свећа. Чим смо се привикли, схватамо да је то електрично осветљење, али је напон јако, јако слаб. А, како нам Слађана рече, веома често долази до нестанка електричне енергије, због дрвећа које изазива кратак спој на струјним кабловима.

До 1999. породица Јовановић бројала је девет чланова. Живели су у скромно у старој, неусловној кући. Након рата, Јовановићи одлазе за Јагодину. Како сама Слађана, изворно каже, "Нисмо имали никакав проблем. Не што смо се уплашили, него понема овде, посиротиња, немаш толико. Ето, сада, кућу су нам направили, дали нам намирнице, брашно, храну, намештај и све лепо. Нас је четири члана, ја, супруг, син и ћерка. Ја викам, задовољна сам са све, и фрижидер и машину за прање и кревете за децу и ормари за ствари. Ово ја никада не би могла да направим. Ни кућу, ни ништа. Сад син да се ожени имамо услове".

Колега из ИОМ-а нас обавештава да тренутно нико од укућана не ради и да је ИОМ, у сарадњи са општином, потписао уговор са приватном фирмом за ангажовање Слађаниног сина, који ће у оквиру предвиђеног гранта за одрживост, десет месеци радити и примати надокнаду за рад у износу до 250 еура. Након тога, уколико покаже добре резултате, постоји реална могућност да га послодавац задржи на дужи временски период. Првих десет месеци износ надокнаде за рад ће рефинансирати ИОМ.

Слађана и Бојана Јовановић

У току разговора са Слађаном, придружује нам се њена ћерка, **Бојана Јовановић**. Сва покисла (вратила се од другарице), Бојана не крије задовољство новим условима живота. Са поносом показује нови телевизор, који је од своје прве плате купио брат. "На четвртој сам години медицинске школе у Штрпцу" – каже Бојана. "После средње, планирам да наставим школовање за васпитачицу. Још не знам где. Можда у

Нишу, Косовској Митровици, Јагодини или Ћуприји. Видећемо. У сваком случају, планирам да се након школовања вратим овде. Овде имам друштво, а и у Штрпцу нам није лоше".

Уз искрене жеље да им се планови остваре, поздрављамо се са укућанима и враћамо до Штрпца. Ту се наш данашњи радни дан, званично завршава. Поздрављамо се са колегом из ИОМ-а и крећемо у супротним смеровима. Он према Њилану, а ми према Призрену. По тако лошем времену, требаће нам најмање још два сата пута. Ипак, убеђени смо да је наша деоница много лакша, имајући у виду да колега треба да се врати истим, алтернативним, сеоским путевима где се никад не може предвидети колико ће пут, односно застој, потрајати.

Ми, у Призрен стижемо око 21.00. Иако је за нама веома напоран дан, праћен великим временским непогодама (кренули смо рано ујутро из Грачанице, кроз села у брдима Новог Брда, Косовске Каменице, Витине, Штрпца), уласком у наш родни град, сав умор нестаје. Мало се окрепљујемо у хотелу и излазимо да се видимо са пријатељима.

ДАН ТРЕЋИ

У призренском насељу Поток махала обилазимо једну од најупорнијих повратница, Белку Младеновић и њеног сина Владимира, који су након дужег времена, уз пуно одрицања и пожртвовања дочекали обнову своје породичне куће. Белкина истрајност у борби са административним и процедуралним нелогичностима, до испуњења циља, заслужује мало више редака у овом часопису, па јој посвећујемо посебну страну у овом броју.

Из Призрена, упућујемо се према Средачкој жупи, котлини између Призрена и ски-центра Брезовица, у **село Драјчиће**. Драјчиће је једно од 15 села Средачке жупе. Налази се на 1.045 м надморске висине. У насељу-сеоцу Драјчиће затичемо **Миливоја Симића** који посматра почетак изградње нове породичне куће. Стара је већ одавно подлегла зубу времена.

Миливоје Симић поред старе куће

Миливоје је свој радни век провео као учитељ у селима Горње Љубиње, Драјчиће и Горње село. Задњих пет година, пре ратних дешавања, радио је у Призрену. Миливојева супруга радила је у трговинској радњи у Средској. Избегличке дане провели су у изналажењу одрживог решења. Селили су се често на релацији Ниш, Крагујевац, Панчево, Ћуприја, поново Ниш, па Крушевац. Свуда су били подстанари, кирије високе, а посла нигде. Нису могли да нађу неко извесно решење.

Тек пре неколико година син се запослио, оженио и добио ћерку која сада има три године. Тиме су Симићи решили део проблема.

Миливоје Симић

ЖРТВЕ МЕНТАЛИТЕТА

"Нисмо у Призрену имали никаквих проблема"- прича Миливоје. "Кренули смо са таласом наших суграђана бојећи се за безбедност. Покушавамо да се вратимо од 2005. године, али немамо услова где да живимо. Видите у каквом је стању стара кућа. Подршку за нову, до данас, нисмо могли никако да добијемо. Још не верујемо да је кућа почела да се гради. Захваљујући добрим људима из ИОМ-а, и ми ћемо се ускоро уселити у нову кућу. Живећемо у њој супруга и ја. Имамо овде доста земље, али је лошег квалитета, а ни ми нисмо више за неки озбиљнији рад у земљорадњи. Остали смо у добрим односима са свим сународницима, комшијама и бившим колегама са посла и овде и у Љубињу, Призрену. Доста мојих ученика је завршило факултете и сада су на добрим местима. Препознају ме и нуде подршку. На жалост, доста њих је, у трагању за бољим животом, отишло у иностранство.

Жао ми је што, због менталитета средине, девојке из тих села, нису наставиле школовање. Биле су интелектуално много јаче од мушкараца. Сећам се, у сваком одељењу, седам од осам ученица имале су све петице, од првог до осмог разреда. На прсте једне руке могу да се наброје оне којима су родитељи дозволили да наставе школовање. Ето, једна од ученица које памтим, данас је високи функционер једне косовске странке, а њен је отац био један од најбољих просветних радника у то време. Предавао је српско-хрватски језик. Друга, која сада ради као наставник у једној школи у Призрену, када ме је срела на улици, срдечно ме је поздравила и захвалила што сам је усмерио у животу. Још се сећам њених речи "Учитељу, Ви сте ми отворили очи и усмерили на прави пут. Захваљујући вашем наговарању, наставила сам школовање и завршила факултет. Хвала Вам". "Један такав сусрет, сатисфакција је за сав труд који сам годинама безрезервно улагао у рад са децом"- завршава причу Миливоје и жури да се нађе при руци мајсторима који увелико раде на његовој новој кући. Мале, али спретне грађевинске машине без престанка доносе потребан грађевински материјал.

ВИНОГОРЈЕ ЗА НОБЕЛА

Из Драјчића пут настављамо према Великој Хочи и Ораховцу. Местима у којима још нико није успео да добије одговор ко је од домаћина најбољи мајстор за производњу вина и ракије. На питање, свако тврди да је баш он најбољи мајстор и да у

његовом вину/ракији нема конзерванса и хемије. Нама остаје само да им верујемо. Да проверимо, не исплати се, много их је, а времена мало.

Велика Хоча (Голема Хоча), од Призрена и Ђаковице удаљена је око 25 km. Крај традиционално богат виногорјем, захваљујући великом броју сунчаних дана и надморској висини од 400 метара, као и благој клими. Због тога је хочанско виногорје једно од најблагороднијих у Србији, а чувено и ван њених граница. У историјским изворима Велика Хоча позната је од 12. века када је Стефан Немања ово место приложио манастиру Хиландар, па је то једно од најстаријих српских насеља у Метохији. У средњем веку Велика Хоча је била јак привредни и духовни центар са 24 цркве и три манастира. Имала је и свој трг. Из тог времена сачувано је осам активних манастира и пет црквишта. Дечанска виница манастира Дечани своје виногорје у Великој Хочи има још из времена цара Душана. У њој се и данас производи дечанско вино.

Велика Хоча и околина, су након 1999. били у својеврсном гету. Чест гост Велике Хоче је и истакнути аустријски књижевник и нобеловац, Петер Хандке (објавио је и књигу о Србима из Велике Хоче „Птице кукавице из Велике Хоче“), велики пријатељ Срба и сведок истине о страдању Срба, и уједно велики хуманитарни дародавац (поклонио 50.000 евра) и подршка Србима у Великој Хочи и Косову и Метохији. — извор **Википедија**

У **Великој Хочи** обилазимо млади брачни пар, **Данијела Ђуричића** са супругом и два сина. Данијел је, како сам каже, произвођач вина и ракије, за сада у мањим количинама, али очекује да у догледно време производњу значајно повећа. "У Београду сам завршио средњу школу" — информише нас Данијел. "Истовремено са школовањем сам и радио, на грађевини, као водоинсталатер, керамичар и све што је требало. Усавршавао сам се интелектуално, али истовремено сам савладавао и вештине грађевинарства. Сам сам себе финансирао. Родитељи, иако су хтели, нису имали од чега. Живели су од минималца. Тако сам завршио факултет и постао један од бољих мајстора.

Ипак, решио сам да се вратим у Велику Хочу, да живим са својим родитељима и бавим се производњом вина и ракије, као моји преци.

Ове године, производњу сам дуплирао у односу на прошлу годину. Имам две тоне вина и 500 литара ракије. Засадио сам свој шљивик, а спремам се да у пролеће засадим и свој

виноград на површини од 30 ари. Иако ово није познат као шљиварски крај, ове године је шљива добро родила. Робу пласирам у централну Србију, у Београд, Крагујевац, Краљево, а део и у Косовску Митровицу.

Велики је то посао, али за сада могу све да постигнем уз помоћ чланова породице. Једини проблем је недостатак механизације. Сада ми је већ потребан велики трактор.

Може пристojно да се живи од овог посла. Има се довољно времена за све. И за рад, и за дружење са пријатељима. Сада сам породични човек, тако да сваки тренутак свог слободног времена посвећујем породици. Сви моји планови везани су за Велику Хочу" — завршава Данијел. Наш домаћин нам није дозволио да наставимо даље без дегустације овогодишњег рода вина. У групи са нама, био је и колега који до сада никада није попио ни гутљај вина. Данашња посета била је прилика да и то проба, на самом извору виногорја. И, није се покајао. Сложио се да је укус изванредан.

Иако је ситуација налагала дуже задржавање, нисмо могли. Време зимско, дан кратак, ваља се даље, до манастира Високи Дечани. На путу према Ђаковици, сумрак. Пролазимо преко Швањског моста (висок 22 м). На кратко се дивимо природним лепотама, кањону кроз који вековима протиче Бели дрим. Приликом сваког обиласка КиМ кажемо да овом месту треба посветити више времена, али све што и овога пута можемо да урадимо је да само успоримо вожњу и видимо оно што се у пролазу може видети. Приближавамо се Ђаковици. Пролазимо поред Терзијског моста. Све време, у току вожње, гледамо ка њему. И овај мост има своју дугу историју. На самом крају моста, са неверицом примећујемо да се неко невешто поиграо историјом, архитектуром, естетиком. Нека "умна глава" је у заносу "великих" градитеља модерног доба наружила и ово историјско знамење. На једном делу моста је преко камена пресвучен бетон и асфалт.

Данијел Ђуричић у виници

Данијел Ђуричић са сином

Терзијски мост

Терзијски мост се налази код села Бистражин, недалеко од Ђаковице и представља изузетно значајан пример старе мостоградње сачуване у Србији. Подигнут је, вероватно крајем XV века, да би свој данашњи изглед добио у XVIII веку, када је значајно преправљен средствима терзијског еснафа из Ђаковице, по чему је и добио име. – извор Википедија

Након неколико километара, одлучујемо да се вратимо до моста и фотографишемо га. Иако смо свесни да је, што би се стручно рекло, бленда већ увелико пала, и да нећемо успети да добијемо квалитет фотографије какав бисмо желели. Да нисмо то урадили, савест нам не би дала мира.

Ово краткотрајно задржавање и велики радови на изградњи пута, те усмеравање на обилазнице кроз села, на половини пута Ђаковица – Дечани, ипак нас је омело да у предвиђено време стигнемо до данашњег крајњег одредишта. Каснимо на вечерњу службу у манастиру Високи Дечани. Ипак имамо доста времена за сређивање утисака са путовања, уз несвакидашњу тишину и ноћни цвркул птица.

Манастир Високи Дечани

ДАН ЧЕТВРТИ

Гораждевац. Обављамо интервју са директором школе која је прошле године прославила 120 година постојања, и која ни након ратних дешавања 1999. није престајала са радом.

У **Гораждевцу** обилазимо повратника **Радована Крстовића**. Радован је завршио средњу техничку школу у Пећи. У њиховој многочланој породици, пре рата, само је отац радио, у "Застави", погону у Пећи. Погон је производио делове за Заставине аутомобиле. Након завршетка школе Радован се спремао да се придружи оцу у истој фабрици. Рат га је затекао незапосленог. Било му је тада 19 година. Седмочлана породица жи-

Радован Крстовић

вела је у старој кули у центру села. Након ратних дешавања, деда и баба умиру, а Крстовићи се привремено исељавају за Врање. "Нисмо могли да опстанемо у Врању. Плаћали смо кирију за стан, а нико није радио. Чим смо чули да је повратак могућ, вратили смо се уз пратњу италијанских војника, који су и сачували село. Тешко је овде живети, без посла и механизације, али смо решили да останемо. Бавимо се пољопривредом. Имамо око два хектара земље коју обрађујемо. Једини сигуран извор прихода за нашу петочлану породицу је очев пензија.

Гораждевац се први пут помиње у повељи краља Стефана Првовенчаног изdatoј око 1220. године. По турском попису из 1485. године забележено је да у селу има 28 српских кућа, међу којима и дом српског попа. У селу постоје неколико извора пијаће воде, споменик страдалим у рату на Косову, и деци којој је пресечена младост на Бистрици, 13. августа 2003. године. – извор **Википедија**

Сејемо кукуруз, пшеницу, обрађујемо башту. Чувамо свиње, кокошке. Имали смо и јарад и телад, док нису почеле крађе. Након тога, одустали смо од држања стоке. Много се краде, а крадљивце нико никада не пронађе. Као што видите, ограђени смо високим зидовима, али не можемо да се одбранимо од крадљиваца. Кроз село пролази пуно возила и људи. Сигурније је не држати стоку него бдети ноћу и бринути се и за стоку и за свој живот, у случају да налетите на крадљивца. Радосни смо што смо и ми, најзад добили нову кућу. Као што можете видети, лепа је. Од пролећа ћемо сви, дефинитивно, да пређемо да живимо у новој кући. Стара кула, која има више од 100 година, оронула је и постала опасна за живот. Напукла је са свих страна, зидана од камена, без арматуре.

Кула

Сада имамо где да живимо, али апелујем на све људе добре воље, да посвете мало више пажње запослењу млађих људи који живе у енклавама. Ми нећемо дуго опстати уколико не добијемо запослење и извесне приходе. Ето, ја сам, као и многи млади у селу, још увек нежењен. Брат и сестра, такође. Не могу да се обавезујем док не створим сигурну егзистенцију. Млади одлазе одавде у централну Србију и иностранство, искључиво, зато што немају посла. Да га имају, не би отишли одавде. Добијамо сетвени материјал и ђубриво од Канцеларије за Косово и Метохију, али без озбиљне механизације не можемо да обрадимо расположиве површине. Плаћамо бербу кукуруза, плаћамо сетву. Ове године смо обрадили хектар под кукурузом. То је прилично кукуруза. Крунимо у зрна, пакујемо

у чак и продајемо за стоку. Обично долазе овде код нас и Албанци и Католици. Сејали смо и пшеницу. Задовољни смо приносом. Имамо брашно које користимо за нас, а преосталу пшеницу мељемо за стоку и продајемо коме треба" – завршава своју причу овај вредан младић.

Нова кућа

Немамо времена да се уверимо у стање старе куле у којој Крстовићи још увек живе. Журимо до **Витомирице**, да обиђемо још једног корисника који се скоро уселио у нову кућу. Ради се о многочланој ромској породици која се вратила из Београда. Кућом, намештајем и белом техником су задовољни, међутим, не и идејом да се њихова прича и фотографије објаве у нашем листу. Поштујући њихову жељу, остајемо ускраћени за још једну животну причу. Крећемо даље, до Дреновца (општина Клина).

КАД ЈЕДНОМ КРЕНЕ НИЗБРДО...

Дреновац је 1999. напустило 109 српских породица, око 456 појединаца. До данашњег дана их се вратила неколицина. Међу њима и **Богдана Богићевић**. Пре рата, живели су у великој породичној кући, као и већина њених сународника. Били су многочлана породица. Са првим таласом избеглица, кренула је и њена породица, бојећи се за безбедност. "Пре рата смо живели много добро. Бавили смо се пољопривредом, сточарством, продавали прасиће, јагањце и разне друге производе. Могло је добро да се живи. Били смо безбрижни све до 1996. године. Тада ми син, који је имао 17 година, гине у саобраћајној несрећи. Дошао је предвече и затражио који динар да оде са друштвом да игра билијар. Отишао је

Богдана Богићевић

бициклом. Кроз пола сата је стигла вест да је тешко повређен. Неко је налетео колима на њега. Син је преминуо. Возача који је налетео на њега никада нису пронашли. И тако, када једном крене низбрдо, само иде.

Кренули смо тракторима '99. да се склонимо, на неколико дана, па да се поново вратимо. Ја и ћерка на трактору. Супруг никако није хтео, каже, никоме ништа није урадио, нема чега да се боји, остаће да чува гроб сина. Хтела сам и ја да останем са њим, али је онда тражила и ћерка да сиђе са трактора. Морала сам да одем због деце. Супруг нас је једно време пратио и рекао да ће он да дође иза нас са комшијама. Тада смо се задњи пут видели. Од тада, ни трага ни гласа ни о њему ни о комшијама. Неко каже да су бачени у неки бунар, неко да су убијени и остављени поред пута, други пак, да су сахрањени негде код Пећи. Тачних информација нема".

САМОЋА

"Избегли смо у Грузију. Ћерка се временом удала и ја сам остала сама. Хтела сам и раније да се вратим. Кад си стар и немоћан, нико те неће. Кажу године те прегазиле. Па ја не могу да цркнем, мора да се живи. Жеља ми је била да се вратим овде, где су ми остали син и супруг. Дуго сам чекала, али ми се жеља остварила. Добила сам нову кућу. Мала је, али за мене саму више и не треба. Да су ми син и муж живи, ни од кога ништа не бих тражила, сами бисмо све створили. Овако... Остала сам сама.

Одем по некад до комшија, дођу и они код мене, али је све то кратко. Када се вратим кући, опет сам сама. Самоћа је нешто најтеже. Што се безбедности тиче, за сада нисам имала проблема. Слободно одем до Клине, до Косовске Митровице, одем и децу да посетим у Грузију. Ипак, неке послове не могу сама да обавим, а овде не може да се нађе нико да ти помогне, ни за паре. Нема људи. Огњиште је слатко, не напушта се. И нећу да одем док год сам жива. Чекам да ми ових дана дође ћерка са својима на славу. Воле да дођу овде. За те тренутке живим. Лакше пребродим и самоћу када знам да ће доћи. А самоћа је опасна. Тешка... Али шта да се ради, нема се куд, како је суђено, тако мора да буде" – са сетом завршава Богдана.

Настојимо да нашом посетом, бар на кратко, прекинемо ту немилосрдну самоћу.

Код наредног корисника каснимо пуних сат и по. Поздрављамо се и крећемо даље, примећујући да, годинама, све ове приче остављају видан траг на нама. Колико год покушавамо да то посматрамо из перспективе професионалног извештача, немогуће је.

ЈОШ ЈЕДАН ПРОЂЕ ДАН

Журимо. Још једна посета и за данашњи дан смо завршили. Идемо према Сувом Грлу (Бање/Србица). Пролазимо кроз Клину, скрећемо према Жачу и Осојану. Испред Жача, када смо уговорили ново време сусрета са корисником и већ се мало опустили, електроника на нашем возилу упозорава да остајемо без воде. Стајемо, рачунам долићемо и настављамо пут. Али не, овога пута ствар је озбиљнија. У кантици нема ни капи воде, што указује на крупнији проблем. Сагињем се испод возила и примећујем да вода излази у млазу. То нимало није добро. Мотор више не сме да се ставља у погон. Али, ми некако морамо до првог насељеног места, Осојана. Покрећемо

возило, залећемо се, гасимо и тако неколико пута, па шта буде. Ово је већ други озбиљнији квар на терену у року од месец дана. За време обиласка првака на КиМ са песницима, ноћу, приликом спуштања низ Превалац, оштећен нам је картер. Тада смо остали без уља.

Некако стижемо до Осојана, убеђени да ћемо проблем брзо решити, да у толиком месту има мајстора. Покушавамо да помоћ нађемо у амбуланти, рачунајући да ће нам возачи амбулантних кола изаћи у сусрет. Међутим, као у шаблонски режираној причи, једини мајстор који би нешто могао да уради, има смртни случај. Другог нема, а мрак полако почиње да пада. На сву срећу, појављује се **Светислав Радосављевић**, момак који је расположен да помогне незнацима у невољи. Дошао је у амбуланту за упут којим би мајку водио на даље лечење у Београд. Каже, једино може да нам помогне тако што ће да нас одшлепа назад, до првог места, Злокућана, где постоји радионица. Мајсторе, Албанце, ни он не познаје. Радионицу је запазио успут, док је долазио у Осојане.

Нема нам друге. Прихватамо понуду. Стижемо до Злокућана. Радионица закључана. Светислав предлаже да идемо даље, до изласка из Клине, на путу према Пећи, има више сервиса. Каже, неће нас оставити док не решимо проблем. Ако га не решимо данас, нуди нам преноћиште у својој кући. Великодушно, нема шта, али би то значило да нећемо моћи да до краја одрадимо свој посао. Настављамо даље. На самом уласку у Клину, примећујемо радионицу. Стајемо и указујемо на проблем. Мајстори, Албанци, прихватају да помогну. Склањају возило које је већ било на дизалици и стављају наше. Проблем је брзо уочен. Отказала је цев кроз коју пролази вода. Читавом дужином видно је кородирана.

На једном месту, зимска со и зуб времена направили су отвор који нас је довео у ову ситуацију. Уз добре мајсторе, проблем је брзо решен. Након активирања возила, вешти мајстори свог заната указују нам на још један проблем који чују у неправилном звуку мотора. Највероватније је отказала најмање једна дизна за гориво. Знамо за то већ дуже време, али нема се одакле, то је већа инвестиција. Захваљујемо се мајсторима, опраштамо од Светислава и поново, преко Осојана, Србице, уз кишу која је почела, идемо до Косовске Митровице. Након свих ових изазова, закључујемо да треба завршити данашњи радни дан.

ДАН ПЕТИ

Обављамо интервју са директором Градске библиотеке Косовска Митровица, Миланом Михајловићем, и поново крећемо за Грачаницу, а одатле до **Сувог Дола код Липљана**. Посећујемо породицу **Јованке и Новака Илић**. За разлику од наших досадашњих посета, Илићи нису добили нову кућу. Вратили су се у своју, након рата оштећену, кућу. Нису добили никакву подршку када је реконструкција у питању. Најскромније од свих до сада обиђених повратника. Новак је пре рата био запослен у Липљану, као комерцијалиста. Супруга је у истој фирми радила као благајница. Бојећи се за своју безбедност,

Јованка и Новак Илић

након рата, кренули су и они са таласом неалбанаца који су напуштали Косово. Планирали су да се брзо врате, међутим, претрпљени стрес узроковао је здравствене проблеме чланова породице, тако да до 2013. нису размишљали о повратку. "Када сам отишла у пензију, 2013. имала сам више слободног времена и решила да обиђем кућу" – прича Јованка. "Кров је био оштећен, прокишњавао је. Постојала је опасност да вода уруши кућу. Морао је хитно да се поправи. Наредне, 2014. године, остали смо дуже, три месеца, и донели одлуку да се вратимо. Враћамо се 2015. године. Живели смо у својој кући од пролећа до зиме. Дефинитивно и формално враћамо се 2018. године. Неколико година подносимо захтев за подршку у реконструкцији куће, али до данас нам нико није изашао у сусрет. Подржао нас је само Дански савет за избеглице, транспортом и повратничким пакетом у виду намештаја и беле технике, али око реконструкције куће, нико".

Причу наставља Новак "Били смо расељени у Блацу. Тамо смо живели приватно. Свашта смо радили да бисмо опстали. Брали смо шљиве, кукуруз, радили по кафанама, док се супруга није запослила у студентском дому. Имамо троје деце, две ћерке и сина. Морали смо да обезбедимо услове за њихово школовање. Сада је ситуација боља, син има стално запослење, а ћерке повремено раде".

Јованка и Новак нас воде у обилазак куће у нади да ћемо успети да пренесемо утиске неком од донатора. Уверавамо се да су услови стварно лоши. Након куће, показују нам двориште, воћњак и башту. Новак је сам направио стаклену башту иза куће. Испред куће, такође имају башту. Кажу има свега. Јованка скромно наставља: "Нигде није боље него у својој кући. Ове године ништа нисмо куповали на пијаци. Башта је мала, али има свега. Знамо шта једемо. И зимницу смо спремили од производа из наше баште. Немамо нека велика примања, али може солидно да се живи".

Осим воћа и поврћа, око куће има разноврсног цвећа. Види се да домаћини сваки свој слободни тренутак посвећују раду око куће. Радили би они и кућу, али су за то потребна финансијска средства којих немају.

ОДРЖИВОСТ

Опраштамо се од Илића и враћамо до **Угљара**. Посећујемо породицу Јовановић, привреднике, који су пре две године добили пластенике од Данског савета за избеглице у оквиру пројекта који је финансирала делегација ЕУ у Србији. Јовановићи су сада озбиљни привредници и захваљујући овој подршци обезбедили су егзистенцију својој породици у наредном периоду. На улици опажамо велику рекламу на којој пише "Расадиш Јовановић". Испред куће нас дочекује **Бојан Јовановић**, један од власника пластеника и фирме. "Посао нам добро иде" - почиње Бојан. "Садимо стандардно, парадајз, паприку, краставац. Због недостатка грејања, пластеник се не користи у периоду новембар-фебруар. Сезона почиње од марта, и траје до краја октобра. Да имамо грејање, радили бисмо без престанка. Производимо расад и готове производе. Као што сам и приликом првог интервјуа, пре две године рекао, пласман није проблем. Продамо све што произведемо. Робу нигде не носимо, купци овде долазе. Купци су и Срби и

Бојан Јовановић

Расадиш Јовановић

Албанци. У пластеницима ради цела породица. Отац, супруга, ја. Када је садња, има посла и за децу. Отац, брат и ја укупно имамо 6 пластеника на 14 ари плаца. Највећи су димензија 40 X 8 метара" - објашњава Бојан. Обилазимо пластенике. У једном још увек има краставаца - корнишона. Лепо време у овој години продужило је сезону.

Током свог боравка на КиМ, сарадници Удружења "Свети Спас", у сарадњи са професорком Јеленом Ђокић из Власотинца, једном броју градских и школских библиотека у Косовској Митровици, Косовској Каменици, Гораждевцу, Штрпцу, Грачаници, Сушици, Преоцу и другим местима доставили су књигу фондације "Тијана Јурић", **Армагедон**, аутора Владе Арсића. Књига је донација грађана и председника општине Власотинце.

Књига представља "Застрашујућа сведочења о жртвама педофилије и замкама које нас вребају из реалног, али и виртуелног света друштвених мрежа" - аутор.

Роман је инспирисан потресним и ужасним истинитим догађајима који су се десили на територији Републике Србије. Представља едукативно штиво за сваког родитеља" - Саша Живановић, начелник одељења за борбу против високотехнолошког криминала МУП-а Србије.

Из Угљара, преко Косова Поља, крећемо назад, за Београд. Пут дуг, али представља добру прилику за сређивање утисака и анализу прикупљених информација. Констатујемо да овога пута, више него обично, имамо информације из области образовања. Остаје да се све то уобличи и презентује нашим читаоцима.

аутори текста: **А. Димитријевић, С. Јефтић, З. Маврић**
фотографије: **Саша Јефтић, Златко Маврић**

ИНТЕГРИСАНА СОЦИО-ЕКОНОМСКА ПОДРШКА

Подршком Министарства спољних послова Немачке, уз сарадњу АСБ-а (Арбеитер-Самаритер Бунд) са општином Грачаница, десет породица из ове општине било је у прилици да, кроз пројекат "Интегрисана социо-економска подршка за најугроженије породице", крајем 2019. године, буде подржано доходним грантовима у виду опреме и алата у висини до 2.500 еура. Захваљујући оваквом виду подршке, угрожене породице ће бити у могућности да започну породични бизнис и на тај начин створе боље услове за живот својих породица.

Представници Удружења "Свети Спас", су имали прилику да обиђу две породице које су добиле подршку, и из прве руке се информисали колико је пројекат допринео побољшању услова живота њихових породица.

ГРАНТ У ПРАВЕ РУКЕ

У Доњој Гуштерици нас дочекује многобројна породица Миливојевић. Браћа, Дејан, Милош и Никола баве се молерским радовима и уређењем фасада. Конкурисали су за грант у виду грађевинских скела. У дворишту затичемо уредно сложене скеле и ауто-приколици у којој се налази грађевински и молерски алат.

Дејан Миливојевић нас информисао о томе колико за њихову породицу значи добијени грант. "Конкурисао сам заједно са браћом" – почиње Дејан упознавање. "Конкурисали смо као социјални случајеви. Ја живим са супругом и двоје деце. Ту је и моја мајка, брат са супругом и дететом, и други брат који је још нежењен. Нико од нас није запослен. Повремено нађемо неки посао и од тога се издржавамо.

Посла има, али људи немају пара. Зато ми обарамо цену како би се исплатило и нама и онима код којих радимо. Другачије не може. Радимо у Грачаници, Гуштерици, Липљану и околним местима, где год нас позову. Зову нас и Албанци, и код њих радимо.

Много нам значи подршка коју смо добили од АСБ-а и општине Грачаница. Ми смо до сада изнајмљивали скелу. Она дневно кошта колико и један радник. Када временске прилике не дозвољавају да се ради, а скеле су монтиране, ми морамо да плаћамо изнајмљивање и за те дане. Сада бар о томе не морамо да бринемо" – са олакшањем каже Дејан.

Дејан, Милош и Никола Миливојевић

ПОДРШКА ДОБРИХ ЉУДИ

Донацији се највише обрадовала мајка Благојка, која каже да је ово једна од најоправданијих донација. Радује је да уз помоћ добрих људи њихова породица добија све боље услове за живот.

"Живимо веома тешко. Имам пет синова и две ћерке. Деца су се оженила, удала, Богу хвала, сада имам снајке, зетове и унуке. До пре десетак година, смо сви живели у једној старој трошној кући, грађеној од черпића, пуној влаге. Нико у породици није запослен. Нисмо знали од кога да тражимо помоћ. Неко је чуо да тешко живимо и предложио нас је за подршку, у оквиру акције "Кућа од срца", коју су организовали ученици основних и средњих школа општине Земун. Захваљујући њиховом ангажовању, срушена је стара кућа и на истом месту изграђена нова у којој су деца могла нормално да

одрастају. Прошле године је један син са својом породицом добио стан који је општина у Гуштерици направила за младе брачне парове. Направљено је 12 станова. Стан није велики, има 42 квадрата, али је то велика помоћ за нас. Ето, сада и ова скела. До сада нам је једини сигуран приход била пензија мог супруга, у износу од 10.000 динара месечно. Сада ће деца моћи више да раде и да више пара доносе кући" – каже Благојка.

Дејан и Милош, такође, не крију задовољство добијеном подршком. Једва чекају да крене нова грађевинска сезона па да добијени грант почне да се користи у свом пуном капацитету.

У СЛУЖБИ ЧИСТОЋЕ

Ненад Ђорђевић из села Бадовца/општина Грачаница, конкурисао је за опрему за дубинско чишћење. Планира да то буде породични бизнис за његову породицу, од којег ће се издржавати у наредном периоду.

Ненад Ђорђевић

Ненада затичемо у једном кафићу у центру Грачанице, где привремено ради као конобар. Разговор водимо у његовом радном окружењу, уз гласну музику са музичке линије и повремено прекидање разговора ради услуге гостују. О својој идеји самофинансирања породице у наредном периоду Ђорђевић каже: "Ја сам се са породицом определио за професионално чишћење и одржавање објеката, простора и возила. Од организације АСБ и општине Грачаница, добио сам комплетну опрему за професионално одржавање. Коришћење опреме је подразумевало и посебну обуку коју сам, такође, завршио, а на мени је да своје знање пренесем и на остале чланове своје породице. Мислим да од тога може солидно да се живи.

Конкурисао сам као социјални случај. Живим у Бадовцу. Шесторо нас је у породици. Ожењен сам, имам ћерку од шест година, друго дете је на путу. Са нама су и моја мајка, баба и брат. Нико у породици не ради. Опрему сам добио пре три месеца. Интензивнији рад планирам на пролеће, потрудићу се да до тада што више људи упознам са мојим услугама. До тада морам да радим друге послове како би издржавао породицу и обезбедио новац за набавку неког половног возила којим могу да превозим опрему. Морам да обезбедим и доста потрошног материјала. Подигао сам и кредит који планирам да уложим у почетак бизниса. У току радног времена у јавним службама, планирам да радим на прању возила и тепиха код куће, а пре и након завршетка радног времена, обезбедићу посао на одржавању неке од институција.

аутор текста: **Златко Маврић**
фотографије: **Саша Јефтић**

ИСТРАЈНОСТ-КЉУЧ УСПЕХА

Призрен, леп сунчан дан. У насељу званом Поток Махала, обилазимо повратницу **Белку Младеновић**, којој је пре неколико месеци кућа реновирана. Белка је једна од најупорнијих повратница, која је до остварења своје намере за повратком, због немилосрдности постојећих процедура и администрације прошла голготу. Иако се код подршке повратницима настоји да повратак буде одржив, али пре свега достојанствен, овде то није био случај. Белка се намучила, претрпела велику жртву, али је на крају остварила своју намеру.

Белка и Владимир Младеновић

Белка Младеновић је једна од првих, озбиљних повратника у Призрен. Након ратних дешавања одлази у колективни центар "Златибор" у Сутомору/Црна Гора, где 2004. остаје без животног сапутника. У потрази за бољим животним условима, пре свега запослењем деце, након Сутомора, сели се на Златибор. У програм повратка уврштена је још 2010. године. Проблем са којим се суочава од самог почетка је узурпација њене имовине, одбијање узурпатора да ослободи кућу и доказивање да је она легални власник. Те 2010. године, Белка је неколико месеци провела у "транзитној кући" са осталим повратницима који су чекали почетак градње својих кућа у Поткаљаји. Није могла (или није смела) да прихвати чињеницу да сама мора пред надлежним органима у Призрену да покрене поступак исељења узурпатора. Сматрајући да то треба да уради агенција која пружа подршку повратку, након краћег времена проведеног са осталим повратницима, Белка напушта "транзитну кућу". Самoinицијативно се враћа у место привременог боравка и повлачи из програма подршке. Ангажује правног заступника и 2015. године успева да ослободи кућу од узурпатора. Враћа се поново у Призрен, али сада у своју кућу.

БЕЗ ОСНОВНИХ УСЛОВА

Тек тада почињу проблеми, наизглед не тако велики, али се у мрежи административних процедура, испоставило тешко решиви. Скоро две године Младеновићева је, у сред зиме, по великој хладноћи, живела у кући без струје и воде. Није могла да се прикључи, зато што је узурпатор иза себе оставио велике дугове. Поново је терет био на Белки да доказује да она није дужна да плаћа (а и није имала одакле) оно што није трошила.

Са таквим нерешеним проблемима (без воде и струје), процедуре нису дозвољавале ни једној хуманитарној организацији да пружи подршку у реконструкцији. Она је ипак истрајала. Ове године, захваљујући подршци ИОМ-а, Белка и њен син Владимир дочекали су да њихова кућа буде обновљена и засија у пуном светлу.

Још увек је љута на све оне који јој нису пружили подршку када јој је било најтеже, али никоме не замера. Каже, правда је ипак задовољена. Вратила се у своје. Највећу захвалност упућује ИОМ-у, подвлачећи да је у њиховим сарадницима нашла праве пријатеље. Након што нас је примила, разговор настављамо са Белкиним сином **Владимиром**, а Белка одлази за Ђаковицу, да посети преостале три монахиње које живе у порти цркве-манастира Успења Пресвете Богородице. То су једине Српкиње које од 1999. живе у Ђаковици. Знајући да је њима свака подршка добродошла, Белка често, редовном аутобуском линијом одлази до Ђаковице.

РЕИНТЕГРАЦИЈА

Белкин син, Владимир, као и његова мајка, пун је ентузијазма "Где год да смо били, Бог нам је отварао пут. Једном приликом су ме питали како сам се интегрисао у ново друштво?"

Ја то не гледам тако. Ово је мој град, моје друштво, моји људи. Духовно га никад нисам напуштао. Нисам био узрочник онога што се десило, нити сам шта могао да променим. Вратили смо се, живот тече даље. Обећао сам свом покојном оцу да ћу се вратити и вратио сам се.

Добро је да смо осетили проблеме избегликог живота. Није било лако живети у колективном центру, селити се из места у место, али нас је то искушење ојачало. У колективном центру и у време избегликог живота упознао сам много добрих људи са којима сам и данас у контакту. Имам обичај да кажем, да сам пре повратка у Призрен, као спортисти, имао и нисинске (Сутоморе) и висинске (Златибор) припреме. Сада са пуно елана могу да наставим живот у свом граду, са овим дивним људима.

Брат и ја нисмо веровали да ће мајка бити толико упорна да се врати. Дуго је од нас крила ту намеру. Имала је где да живи. Нисмо имали много, али довољно за нормалан живот. Победила је љубав према овом граду. Отишла је из Златибора и дуго се није враћала. Чули смо се повремено телефоном. Када сам закључио да је озбиљна у својој намери, дошао сам и ја, да јој помогнем, колико могу.

Првог дана сам се појавио пристојно обучен. Враћам се у свој дом. Када сам видео шта је од мог дома остало, да је претворен у руину и депонију смећа, пренеразио сам се. Сам сам избацио четири трактора смећа.

ПЛАНОВИ ЗА БУДУЋНОСТ

Неке ствари се једноставно десе. Није ствар да ли ти то желиш или не. Брзо сам се уклопио у призренску свакодневицу. Када сам једном приликом отишао на рођендан братанцу, до Златибора, пријатељи су ме звали из Призрена да питају када ћу да се вратим. Драго ми је било да сам им недостајао. То је још више учврстило моју жељу" - каже Владимир, не кријући задовољство.

Крећемо у обилазак куће. Прво нам показује радове које су мајка, брат и он сами извели и финансирали у ишчекивању подршке. Онда обилазимо просторије које су обновљене уз подршку ИОМ-а. Са горњег спрата, из собе, пуца поглед на Призрен. Користимо прилику да фото-апаратом забележимо тај моменат. Из једне од соба, излази се у пространо двориште које се простира у брдо иза куће. До пре неколико месеци то је био део зарастао у коров. Данас је то велика површина припремљена за формирање винограда. Питамо нашег домаћина који су му планови за будућност.

"Хоћу да будем занатлија, да отпочнем неку производњу. Имам доста идеја које могу да побољшају туристичку понуду Призрена. Попричаћу о томе са људима који воде град, па ако прихвате, прихвате. Доста сам рада и финансија са братом уложио у сређивање простора иза куће. Планирам да ту оформим велики виноград. Да имам своје грожђе. Хоћу да производим вино и ракију. Као што видите, сви моји планови везани су за останак у овом граду"- завршава Владимир.

Поздрављамо се, са искреним жељама да му се планови остваре.

текст: **З. Маврић, А. Димитријевић**
фотографије: **Саша Јефтић**

БИБЛИОТЕКА "ВУК КАРАЏИЋ"

Милан Михајловић.

Градска библиотека "Вук Караџић" у Косовској Митровици, званично је основана новембра 1945. године. Почетни књижни фонд бројао је 1.700 књига. Прве просторије библиотеке биле су у приватним кућама виђенијих грађана Косовске Митровице. У току свог рада библиотека је више пута мењала простор. Од 2014. године, Градска библиотека налази се у свом простору, код Ибарског моста, на месту где се раније налазио Центар за социјални рад.

Директор Градске библиотеке, **Милан Михајловић**, истиче да је Библиотека засијала у свом пуном светлу 1994. године, када је добила простор од 800 квадратних метара, у јужном делу Косовске Митровице, у згради где се некада налазио хотел "Јадран".

"То је време када је библиотека имала све услове за рад. Три читаонице, магацин за књиге, посебне просторије за сараднике. Тада је библиотека Косовске Митровице постала матична за Косовско Митровачки и Пећки округ. Ту функцију је успешно обављала до 1999. године, што је и допринело развоју библиотечке делатности на овим просторима. Као признање таквом раду, стизале су и многобројне награде од републичког и општинског значаја. Једна од награда којом се посебно поносимо је годишња награда Заједнице библиотека Србије "Милорад Панић-Суреп", која се додељује библиотекама за запажене резултате на унапређењу библиотечарства и ширење књига, а појединцима за значајне резултате у раду у библиотеци, унапређењу библиотечарства и на друштвеној афирмацији библиотечарског позива. Добитници смо и "Вукове награде" Културно просветне заједнице Србије, као и многобројних награда које добијамо од града Косовска Митровица.

До 1999. године, фонд библиотеке садржао је преко 100.000 књига. Покренута је издавачка делатност која се и данас наставља. Након 1999. године библиотека прелази у северни део Косовске Митровице, у зграду Техничке школе. Део књижног фонда, који је остао у старој згради у јужном делу, успели смо да пребацимо, тако да садашњи фонд броји око 30.000 књига".

НАЈМЛАЂИ, НАЈВЕРНИЈИ ЧИТАОЦИ

"Задржали смо читаоце. Највернији читаоци су нам из категорије најмлађих. Ту су и пензионери и остали. Има и студената који дођу по неку стручну књигу. И овде се за читање траже најновија издања. Трудимо се да изађемо у сусрет сталним приливом најчитанијих и најтраженијих књига које набављамо од издавачких кућа, кроз редован годишњи откуп од стране Министарства културе Републике Србије, као и из донација Народне библиотеке Републике Србије. Наши суграђани, такође, повремено доирају по неку књигу" – каже Михајловић.

Иако и сами са недовољним фондом књига, запослени у Библиотеци, ипак, стигну да библиотекама у суседним општинама (Зубин Поток, Лепосавић, Звечан) упуте по неки примерак од књига којих имају у већем броју.

"Трудимо се да и у овом скућеном простору, колико је то могуће, ускладимо свој рад поштујући захтеве постојећег Закон о библиотечкој делатности" – наставља Михајловић.

"Годишње имамо око 1.000 корисника који нас свакодневно посећују. Покушавамо да им изађемо у сусрет када су у питању захтеви за новијим издањима, мада је увођење такси погодило и нашу делатност, тако да и књиге које добијамо као донацију теже дођу до нас.

Поред постојеће библиотечко-информатичке делатности, могу да се похвалим да смо у претходе две године организовали бројне културно-уметничке активности. Развили смо добру сарадњу са предшколском установом у нашем граду. Обележавамо светски дан књиге за децу,

и то је нешто најлепше, када предшколци испуне овај простор који јесте мали, али довољан да прими све оне добронамерне, а деца то јесу. Тога дана деца овде изводе свој програм и прикажу нам део онога што знају, а ми им за узврат поделимо прве чланске карте. Након тога, они постају одважнији, схватају да су део овог друштва и постају наши редовни чланови који проводе са нашим књигом и ученичке и студентске дане, али и време након тога.

Организујемо доста активности. Покретачи смо манифестације под називом "Дани Ћирила и Методија", која се одржава у славу утемељивача словенске писмености. Манифестацију смо први пут организовали у порти цркве Свети Димитрије у Косовској Митровици, уз учешће еминентних стваралаца не само са КиМ већ и из целе Србије.

Не запостављамо ни издавачку делатност, упркос потешкоћама и препрекама које у томе имамо, с обзиром да се штампање своди на штампарије у централној Србији. Ове године смо на Сајму књига представили "Зборник научних радова" који смо урадили у сарадњи са Филозофским факултетом у Косовској Митровици. Покушавамо да годишње објавимо до пет наслова. Поменућу само неке од објављених аутора који су оставили дубок траг у култури КиМ, то су пре свега: песник, Александар Деспотовић, Миладин Распоповић, један од доајена писане речи и угледни професор Митровачке Гимназије, хроничар, дугогодишњи новинар Радио Косовске Митровице, Миодраг Радомировић који је и директор Културног центра у Косовској Митровици, Миомир Мика Јовановић и многи други. Ове године смо објавили прву књигу љубавних песама Душана Милића, а у плану је и објављивање дела наших најмлађих суграђана који су и те како даровити за писање, а чести су гости и корисници наших услуга" – каже Михајловић.

Библиотека негује добру сарадњу са свим културним институцијама у граду. Издавају сарадњу са Филозофским факултетом, посебно са филолошком катедром. Ове институције у оквиру своје наставе организовано доводе студенте у просторије библиотеке. Студенти заједно са библиотечарима и књижничарима обављају практичан рад.

СТВАРАЛАШТВО

Неминовно је да директора Градске библиотеке, Милана Михајловића, иначе песника, питамо о његовом стваралачком раду, на шта он одговара: "Не могу да се не дотакнем реченице Хорхе Луиса Борхеса, који каже да сви пишемо једну књигу. Књигу човечанства, и ако неко буде на једној од тих страница заступљен бар делићем свог писања онда је тај оставио неки дубљи траг у тој књизи. И ја тако гледам то своје надахнуће.

Када пишем, не пишем да бих што више књига објавио, већ је то једноставно нешто што ме чини срећним и испуњава ме у свему ономе што смо преживљавали и доживљавали. Период од 1991-1999. ме је инспирисао поезијом. Стварао сам посредством Удружења младих књижевника "Митрикс", које је неговало позориште, књижевност и ликовну уметност. Имали смо несебичну подршку старих прегаоца попут: Петра Ракића, Добриле Лиле Басарић, Владице Спасојевић, Евгеније Радуловић, угледне професорке Митровачке гимназије и наравно да смо упоредо са тиме и ми почели да стасавамо као самостални песници и писци.

Стваралаштво након 1999. одисало је другим темама и мотивима, догађајима који нас свакодневно окружују. Сви постајемо хроничари онога што нам се дешава. Уметност је та која треба да оплемењује и да зближава. Зато и ја покушавам максимално да помогнем млађим колегама и укажем им на вредност и значај писане речи. Књига оплемењује, и сваки дан је уз књигу лепши" – истиче Михајловић.

Библиотека редовно обележава значајне јубилеје који су везани за знамените писце. Милан Михајловић подсећа да, такође, постоји добра сарадња са основним и средњим школама, а да ни једна активност не би могла да се одржи без свесрдне подршке Привременог органа Косовске Митровице.

аутор текста: **Златко Маврић**
фотографије: **Саша Јефтић**

ГИМНАЗИЈА КОСОВСКА КАМЕНИЦА

Информација да су ученици Гимназије из Косовске Каменице, ове године, једини са Косова и Метохије учествовали у раду у Истраживачкој станици Петница, била је довољан разлог да посетимо ову школску установу и информисамо се о њеном раду.

Примио нас је директор Гимназије, Иван Арсић, који нас упознаје да поред деце из Косовске Каменице, Гимназију похађају и деца из околних места, Ропотова, Ранилуга, и других. У Великом Ропоту егзистира истурено одељење друштвено-језичког смера, док у К. Каменици ученици могу да се одреде за друштвено-језички и природно-математички смер.

Иван Арсић

"Гимназија као самостална школа почиње да ради 1963. године" – почиње са упознавањем директор Арсић. "Објект у којем се данас налазимо, користимо заједно са Основном школом "Десанка Максимовић" и Техничком школом. У истом дворишту функционише и основна школа на албанском језику, тако да са правом можемо да кажемо да смо мултиетничка школа. До сада није било већих проблема. Имамо добру сарадњу са наставницима и директором школе на албанском, тако да евентуалне проблеме решавамо сами, договором, без посредовања полиције".

Гимназија, техничка и основна школа

РАСАДНИК КАДРОВА

"Прошле године смо имали изузетне резултате у односу на претходни период, може се чак рећи и најбоље резултате у историји школе. Никада нисмо имали толико ученика на републичким такмичењима. Имали смо чак осам ученика на такмичењу из књижевности, где смо освојили три бронзе. Имали смо четири ученика на републичком такмичењу из математике, једног на републичком такмичењу из физике, једног на републичком такмичењу из руског језика.

Истраживачка станица Петница (ИСП) је самостална и независна институција која се бави развојем научне културе, научне писмености, образовања и културе. Активности ИСП су највећим делом усмерене на младе, на ученике и студенте, као и на обуку наставника у новим техникама, методама и садржајима у области науке и технологије.

Четири наша ученика учествовала су у раду у Истраживачком центру у Петници. Како су ме из Истраживачког центра информисали, наш ученик из области уметности и дизајна, за свој рад је добио 100 бодова, што је највећи број бодова који је неко добио од оснивања тог центра.

Процентуално, имали смо највише ученика у односу на све остале школе које су се такмичиле. Петница представља драгоцену искуство за талентовану децу, која унапређују знање из одређених области. Тамо, у групама од 7 до 8 ученика, раде деца из читавог региона: Словеније, Босне, Македоније, Црне Горе, Хрватске, Бугарске. Ове године смо у Петници имали једног ученика за комбиноване науке, једног математичара, једног одређеног за уметност и дизајн и једног за физику" – задовољно каже господин Арсић. Интересовало нас је како се финансира одлазак и боравак ученика у Петници и колико наставници помажу надареној деци.

ДОБРА САРАДЊА СА ДРУГИМ ШКОЛАМА

"Управа ИСП нам је изашла у сусрет када је у питању партиципација за учешће" – наставља Арсић. "Наши ученици је не плаћају. Сам одлазак помаже и наставни кадар. Школа има свој фонд, за који одвајамо од плате, и на тај начин помажемо колико можемо. Професори, са децом која показују интересовање, раде и након наставе. Наши ученици немају проблема око уписа на факултет. Скоро сви упишу оно што желе, и упадају на буџет. Ове године смо имали шест ученика који су у Београду уписали факултете грађевине, геодезије, електротехнике.

Имамо добру сарадњу са школама у централној Србији. Крајем децембра, наши ученици су боравили у Сремским Карловцима. Били су гости код својих вршњака и похађали наставу у њиховој гимназији. Наставници из Сремских Карловаца су долазили и држали наставу у нашој школи. То је драгоцену искуство.

Проблем са којим се сваке године суочавамо је благовремена набавка књига. Политика школе је да ми набављамо књиге за децу. На тај начин помажемо родитељима да се не излажу трошковима. Сналазимо се како знамо. Ученици, након завршетка године, враћају књиге, са којима ми задужујемо наредну генерацију. Свака промена у наставном програму представља нови издатак за школу, јер треба да набављамо нове књиге, да се обраћамо добротворима за набавку. Очекујемо ових дана посету докторке Данице Груишић са својом фондацијом. То ће бити прилика да разговарамо о новим пројектима. Недостају нам лабораторије, интерактивне табле, рачунари. У овој школи радим 15 година. Радује ме када моји бивши ученици дођу поново у ову школу, али сада као колеге. Већ имам десет својих ученика који држе наставу у овој школи" – са задовољством истиче Арсић.

Наш предусретљиви домаћин омогућава нам да се сусретнемо са два полазника ИС Петница и поразговарамо о утисцима.

МАКСИМАЛНИХ 100

Весел Салији је ученик Гимназије који је у Петници освојио максималних 100 бодова за свој рад. Резултат који ће бити забележен у архивима Петнице. Овај подвиг сам Весел прихвата као нешто сасвим нормално. Радио је оно што највише воли и што га испуњава. Не види у томе ништа необично. Иако је ученик друге године, у Петници је већ трећи пут. Он је у групи уметности и дизајна. Питамо га да нам опише свој изум.

"Осмислио сам производ који смо направили од рециклиране пластике" – почиње Весел своју причу. "Производ служи за узгајање биљака на принципу хидропонике. То је нов начин узгајања цвећа, без употребе земље. Наука је доказала да је за раст, развој, цветање, оплодњу, плодношење, неопходна вода, минерална хранива,

кисеоник, угљен диоксид и светлост. Земља није неопходна. Када се минерали, елементи и земљиште растворе у води, биљка их узима. Корење не прави разлику да ли је то водени раствор или земљиште. Ето, ја сам изумео посуду у којој цвеће може да се узгаја и добија потребне састојке за свој раст, без земље. Мојим менторима се то допало и очекујем да производ буде објављен у неким стручним часописима. Мислим да ће овај мој изум имати широку примену. Можда у догледно време код нас не, али у иностранству сигурно" – убеђен је Весељ. "Добро је то што се тамо ради у малим групама. Допуњујемо се и размењујемо идеје. То је врло корисно за добијање максимално функционалног производа.

Весељ Салији и Сандра Миљковић

КОРАК ИСПРЕД СВИХ

Сандра Миљковић, наш други саговорник, на почетку нашег разговора скромно каже да не би имала шта да дода на оно што је Весељ већ рекао. Одмах затим, сигурно и самоуверено показује да јако добро влада науком која је била предмет њеног интересовања у Петници.

"Ја сам на егзантној науци, на физици, тако да се код мене први циклус семинара мало разликује у односу на Весељеву групу. У првом циклусу семинара имала сам задате радове. Радила сам експерименте које су нам наставници задали. За други циклус радићу свој пројекат, свој експеримент. То треба да буде неко моје истраживање. Тамо су услови за рад изузетни. Постоји сва потребна опрема којом можемо да остваримо оно што смо замислили.

Сандра Миљковић

Постоје мини пројекти које смо радили. Задатак је био да нађемо неку константу. Нешто што је већ рађено. У новом циклусу семинара, морам сама да изаберем своју тему. Задатак ће ми бити да дођем до нечега до чега нико пре мене није дошао. Морам да будем бар милиметар испред досадашњих истраживања. То ће бити нешто као наш научни рад" – у заносу прича Сандра.

На питање да ли сматра да је дорасла том изазову, да ли има идеју шта ће радити да буде корак испред досадашњих истраживања, самоуверено наставља.

"Имам више идеја. Радићу нешто са мета материјалима, или квантну механику. С обзиром да сам на завршној години гимназије, у наредном периоду ћу се фокусирати на то како да у најбољем светлу представим свој експеримент у Петници и на одабир факултета" – самоуверено поручује Сандра.

ЈЕДНОСМЕНСКИ РАД

У истој згради у којој функционише Гимназија у Косовској Каменици, налази се и основна школа "Десанка Максимовић", која, такође, годинама бележи запажене резултате у свом раду. Користимо наше при-

суство у Косовској Каменици да се од директорице основне школе, госпође Јадранке Васић информисамо о новим пројектима.

Јадранка Васић

"Ново је то да смо ми једина основна школа на територији Косова и Метохије која реализује пилот пројекат једносменског рада, чији је творац Министарство за образовање Републике Србије. Једносменски рад подразумева ваннаставне активности које се одвијају после завршене редовне наставе. Једва смо се изборили да уђемо у пројекат, зато што школа мора да има одређене предуслове за такву активност. Критеријуми су ригорозни.

Поред Косовске Каменице, наша школа одржава наставу у издвојеним одељењима у Ајновцу, Бушинцу, Беривојцу и Босу. Све школе су покривене једносменским радом. Једносменски рад је обogaћен различитим активностима, од спортских, до глуме, музике, предузетништва, игре, плеса, фолклора, и свега другог што обogaћује знање деце. До сада су сличне активности родитељи плаћали, а одвијале су се ван школског простора. Сада родитељи имају једну бригу мање, деца ће похађати оно што их интересује, а биће у школи под будним надзором наставника.

Активности једносменског рада настављају се одмах након завршетка редовне наставе. Све активности су испланиране планом и програмом. Група опредељена за одређену активност, предузетништво, на пример, ради један сат, а након тога се прелази на другу активност, ликовне активности, фолклор, музика, плес, драмска секција или нешто друго. Са децом ради већ постојећи наставни кадар. Ученици су одлично прихватили идеју о једносменском раду. Опредељују се за више понуђених активности. Овде деца немају где да утрше своје слободно време, тако да је овакав вид усавршавања њихових вештина и знања наишао на добар пријем. Посебно је добро то што код једносменског рада, у активностима, нема поделе на разреде и старосну доб. Не постоји вршњачка граница. У групи су сва деца коју одређена област интересује, од првог до осмог разреда. Добро је то што се код ових активности рад не оцењује као код редовне наставе. Не постоји опасност да дете може да добије лошу оцену, што децу још више мотивише да буду креативна. Када деца виде да сте им поклонили одређено време, осећају се важним, тек тада укључују свој мозак стопроцентно. Труде се да што више допринесу.

Велику захвалност дугујемо родитељима, који имају велико разумевање и максимално се ангажују да помогну. Ту су увек када нам затребају. Да није њих деца не би постижала толике успехе.

Наша девојчица из трећег разреда, већ две године осваја признања на републичкој смотри рецитатора. Наши ученици постижу завидне резултате на математичкој олимпијади у Београду, републичком такмичењу из физике, на књижевној олимпијади, такмичењу из хемије, републичком такмичењу из историје. Кроз све ове активности стварамо ученике који ће после завршетка средњег образовања лакше моћи да се одреде чиме ће се бавити у животу" – завршава презентацију новог пилот пројекта Јадранка Васић.

текст: А. Димитријевић, З. Маврић
фотографије: С. Јефтић, З. Маврић

ДОБРОДОШЛИЦА ПРВАЦИМА

„Морате да верујете у себе уколико желите да остварите своје снове. Вежбајте. Пратите како успешни ликовни уметници, певачи, лекари, музичари и успешни представници осталих струка и занимања граде своју каријеру и угледајте се на њих. Ако желите да успете, пуно читајте, тренирајте, вежбајте и стичите знања од малих ногу. Нико од успешних то није постао преко ноћи“ – поручио је деци Тоде Николетић приликом дружења у оквиру реализације програма „Добродошлица првацима“.

Зубин поток

Бање- Суво грло

Гораждевац

Удружење "Свети Спас", уз финансијску подршку Комесаријата за избеглице и миграције РС (КИРС), је и ове године наставило континуитет дружења са ђацима првацима у једном броју школа на Косову и Метохији. Била је то четврта година креативног дружења.

ПУНЕ ШКОЛЕ ЋАКА

Овогодишњи обилазак првака у основним школама карактерише посета више од половине школа и места које до сада нисмо имали прилике да обиђемо. Започели смо посетом школама у Лешку, Лепосавићу, Сочаници, а наставили обиласком првака у Зубином потоку, Зупчу и Гораждевцу. У свим овим местима, по први пут смо гостовали и дружили се са децом.

Са првацима су се дружили Тоде Николетић, писац поезије и драмских дела за децу, и Предраг Вуковић-Пеђолино, познати аниматор. Током петодневног боравка на КиМ наша екипа обишла је 19 школа у 18 места. Програм је активно пратило 996 ученика, од чега 624 ђака првака.

ПОЛЕТАЊЕ У ДРАМОЛЕТАЊЕ

Поред стандардне поделе књижице "Добродошлица првацима", ове године је, за потребе програма, уз подршку Комесаријата за избеглице и миграције РС, штампана и публикација "Поletaње у драмолетање", збирка драмских дела за децу, која ће у наредном периоду бити основа и подстицај за припрему позоришних комада у основним школама, како у онима које већ имају завидне резултате у раду са позоришним групама, тако и онима које тек почињу да развијају овакав вид дечје креативности. Аутор публикација, писац Тоде Николетић и аниматор Предраг Вуковић Пеђолино, овога пута

акцент су дали припреми едукативних позоришних комада чији су главни актери, глумци, били присутни прваци. Тако су деца на занимљив начин, кроз улоге Снежане и седам патуљака, зле вештице, супермена и осталих дечијих јунака, научила да се другарство у школи негује, да деца не користе силу према својим вршњацима, а поготово не према девојчицама, да од непознатих људи ништа не узимају и да око себе шире позитивну енергију и љубав.

Поред КИРС-а, активност је подржала и издавачка кућа Дата Статус, која је за ову прилику издвојила један број уџбеника и школског прибора, који је као и већ наведене публикације, подељен деци приликом извођења програма. Укупно је подељено 570 примерака "Добродошлице првацима", 220 примерака "Поletaње у драмолетање", 450 књига, уџбеника, бојанки, као и свесака и школског прибора.

Поред већ поменутих школа, програм је организован и у школама у: Косовској Митровици, Звечану, Србици-Бање/Суво Грло, Црколесу, Угљару, Осојану, Косовској Каменици, Ранилугу, Шилову, Партешу и Клокоту.

ПОМОЋ ПРИЈАТЕЉА

Највећи изазов и препрека током реализације програма, било нам је време. Како у што краћем времену доћи од једног до другог места и испоштовати утврђену динамику и план обиласка. У настојању да се што више деце дружи са песницима, програм је био преамбициозан. Требало је дневно обићи по пет школа (места) у првој смени (у времену од 08-14,00), када је наша циљна група у својим клупама. Из године у годину, то је све теже, зато што након програма школски колективи и деца изражавају жељу да се још изваншколски период друже са гостима. Један број школа нас је дочекивао

Звечан

Клокот

Косовска Митровица

Лешак

са својим програмом и рециталом који је из године у годину све квалитетнији. Истина, и нама је тај део био најдражи, дружење са даровитом децом која су чекала прилику да покажу своје умеће у рецитовању, глуми, стваралаштву. Ове године, најнапорнији и најстреснији био је трећи дан. Наша екипа је кренула у 5 ујутро из Грачанице, како би на време стигла на одржавање првог програма у Косовској Каменици. Након К. Каменице обилазимо Ранилуг, па Шилово, где због великог интересовања деце, по први пут програм одржавамо испред школе, на фудбалском терену. Након Шилова, настављамо до школе у Партешу. У Клокот стижемо са малим закашњењем. На крају нашег радног дана, све је протекло по плану. Деца презадовољна, са осмехом одлазе да члановима својих породица испричају са киме су се дружила, шта су добила на поклон и шта су ново научила.

За нас, крај програма није и крај радног дана. Чека нас пут до Гораждевца, где наредног дана имамо програм рано ујутро. Након информације да наш сапутник, Пеђолино, до сада никада није био у Призрену, одлучујемо да на путу до Дечана, обиђемо и Призрен. На кратко, испред Призрена, стајемо на врх планинског превоја Превалац, на 1420 метара надморске висине. Уживамо у крајолику и чистом ваздуху. Крећемо даље, журимо, како бисмо стигли на службу у манастиру св. Архангели. Испред манастира, у пуној кривини налећемо на стену која нам пробија картер на возилу. Стрес, неверица, да ли је то крај нашег пута?! Пошто је уље из мотора исцурело, скоро два километра, низбрдо, возимо са угашеном машином, без хидраулике, до паркинга манастира Св. Архангели. Мрак полако пада. Захваљујући гостопримљивости монаха из манастира, уметници остају на кратко у манастиру да се одморе и вечерају, док писац ових редова наставља да тражи решење за настали проблем. У помоћ ускаче пријатељ из Призрена, Албанац. Обезбеђује шлеп службу до сервиса, где нас обавештавају да ће возило, можда, бити оспособљено за наставак пута, тек наредног дана навече. И када се чинило да је ту крај нашем путовању, поново пријатељ излази у сусрет и даје нам на услугу своје возило. У манастир Високи Дечани, на преноћиште стижемо у 03.30. Након краћег одмора, и поред свих недаћа, успевамо на време да стигнемо на заказан програм у основној школи у Гораждевцу, а затим у Осојану, Сувом грлу и Црколезу. Посебан утисак на Пеђолину оставила је посета школи у Црколезу која броји укупно 7 ученика у свим разредима, тако да смо овога пута имали проблем да обезбедимо довољно глумаца за наш програм. Овде су сви ученици били активни учесници.

БЕЗБЕДНОСТ ПРЕ СВЕГА

И ове године смо један број првака питали о плановима за будућност, шта намеравају да постану када порасту. Закључили смо да је код већине деце мотив био занимање њихових родитеља или бојазан за безбедност, неспокојство и живот у гету (и ове године 50 одсто испитане деце определило се за позив полицајца и војника). Најзанимљивији одговор добили смо у Гораждевцу, где нам је ученица четвртог разреда рекла да би желела да буде позната светска певачица, додајући да то воли зато што би тада имала пуно пара. И када смо мислили да је само новац мотив њеног опредељења, скромно је додала, "да тако могу да помажем деци у Етиопији и свој оној деци која тешко живе и немају шта да једу. Жалосно је да ми често бацамо храну док неко нема шта да једе". Племенито. И ко не би пожелео да јој се жеља оствари. Круну читавог догађаја представљао је и ове године тренутак полагања „Бачке заклетве“, када су сви присутни прваци заједно, громгласно, понављали текст заклетве. Читав догађај пратили су косовски медији, ТВ Мост, РТК2, ТВ Плус и други.

текст: **З. Маврић, А. Димитријевић**
фотографије: **С. Јефтић**

ИМПРЕСИЈЕ

Читав живот сам трагао за бићем свога бића и кроз поетско промишљање пролазио кроз метафизички занос не бих ли нашао одговор. И нисам. У бесконачном простору, који ме све више мами, можда лежи истина истине. Међутим, подсвесно сећање, у које ме све више враћа уметност, чини да препознајем дух прошлог и да као кроз сновиђење осећам звукове, мирисе и боје прошлог. То је извор који храни моју мудрост и ослобађа ме страха да је нешто коначно. Ја сам почетак нечег новог што ме уздиже у настојању да сачувам оно лепо што ме дефинише у овом простору. То је импресија која ме увек надахњује да наставим трагање за идентитетом и одговором; зашто постојим. И ако сам икада био близу одговора онда је то последица културне мисије коју сваке године организује Удружење за расељена лица "Свети Спас" из Београда и њен упечатитељ Златко Маврић.

Кажу да све лепо настаје из муке и да су ране саставни део уздицања човека, тако и ова мисија има оно лепо и оно болно. Лепо се може сажети у друговање са децом Косова и Метохије, а болно стање у којем обитава тај чисти свет нашег народног поља. Косово и Метохија. Тапија и тестамент праотаца: Манастири, нестваран пејзаж, добродушност, топла душа српског народа. Косово и Метохија; Свети Сава, Стефан Дечански, Милош Обилић... Косово и Метохија; гнездо из којег је полетела духовност нашег образа и части. Косово и Метохија; разапети јунаци изнад олтара на иконама светаца.

Све те слике, урезане кроз моје очи ума, повратак су бићу из којег настаје златна жица мог рода. Сваки сусрет са ђацима, тежацима, великомученицима будио је свест о извору из којег је настао читав српски народ. Окрепљен радозналим окицама љубопитљивих малишана у школским клупама, приближавао сам се прапочетку и био убеђен да сам открио сва сазвежђа универзума. Све те звезде су крштене у оземљама творевине људских руку. Гораждевац, Суво Грло, Бања, Црколез, Угљаре, Осојане, Клокот, Партеш, Косовска Каменица, Ранилуг, Сушица, Прилужје, Ораховац, Бабин Мост, Лапље Село, Шилово, Велика Хоча, Зупче... само су део најлепше мапе која осликава Србију. А варнице звезданог сјаја су дечји осмеси који одолевају мраку који их окружује.

Ако је људски век мерљив (мада сумњам) онда је мој век испуњен сазнањем да постоји семе из којег ће опет нићи јунаци који ће попуњавати манастирске порте на иконама. Најлепшим и најзвучнијим осећањима сваке године песмом описујем нову страну живота. Али најлепша страница остаје за децу Косова и Метохије. То је извор који ме надахњује и води до коначног одговора ко сам.

Тоде Николетић

СРЦЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Запитај се једном ко смо
Кад одјекну с цркви звона.
Веруј роде Косово смо,
Од настанка, од искона.

Праотаца деца ми смо,
Капи Ибра и Бистрице.
Ћирилично свето писмо.
Симониде слепо лице.

Ми смо ништа без
Зочишта.
Без Дечана и без Средске.
Згасле жишке без
Љевишке,
Оковане тамом фреске.

Где су наше парохије,
Ту је срце Метохије.
Српства нема без Косова,
Јер смо јачи од окова.

Запитај се увек где смо
Кад окадиш своје теме.
Веруј роде ми смо Хвосно,
Светога Саве Божје семе.

Гробови смо, али свети,
Божури што зру у жици.
Живи с Христом разапети,
Верни својој Грачаници.

Ми смо рана без Липљана,
Пуста сена без Призрена.
Црно доба од сеоба,
Празна слова без Косова.

Где су наше парохије,
Ту је срце Метохије.
Српства нема без Косова,
Јер смо јачи од окова.

Тоде Николетић

ШКОЛА - СТУБ ЗАЈЕДНИЦЕ

Основна школа "Јанко Јовичевић" у Гораждевцу прославила је прошле године 120 година постојања. Није прекидала свој рад ни у најтежем периоду, 1999. године. Млад наставник кадар гарантује квалитетан рад са најмлађима и у наредном периоду. О професионалном односу просветног кадра и ученика, уверили смо се приликом посете са песником Тодом Николетићем и аниматором Предрагом Вуковићем-Пећолином, крајем септембра месеца, када смо директору школе најавили поновну посету. Неуобичајено за косовске прилике, за време одмора деца не излазе из учионица, не чује се граја. Постоји ред и дисциплина. Зато смо били ускраћени за фотографију школе испред које би се видела деца.

Директор Милан Анђелковић, је у основну школу у Гораждевцу дошао да ради из Косовске Митровице, са непуне 24 године. Десет година радио је као наставник физичког васпитања, након чега бива изабран за директора. Пун је речи хвале за колектив који га је несебично примио у своју школу. Посебну захвалност упућује свом претходнику, директору Миливоју Здравковићу, који је већ неколико година у пензији, али не прекида контакте са школом и увек је од помоћи. Десило се да и у време наше посете Миливоју Здравковић буде у школи.

Милан Анђелковић

"Дошао сам овде право са факултета, без неког великог искуства. Миливој ме је тада упутио у срж струке и подучавао ме како да postanем добар наставник" - почиње Милан Анђелковић. "У овом месту живе добри људи и добри домаћини. Могу да кажем да је ова школа одржала село и да је село одржало школу. Наставни кадар је млад. Већина наставника је из Гораждевца. Покушали смо да након студирања младе људе поново вратимо у ово место и запослимо их у школи".

ОВДЕ ДЕЦА ИМАЈУ ПРАВО ДЕТИЊСТВО

"Наша деца, за разлику од деце у централној Србији, па и у осталим деловима КиМ овде имају право детињство. Овде се и даље играју жмурке на улици, краду трешње и шљиве, игра фудбал, кошарка. Далеко од тога да не прате модерну технологију. У кораку су са временом, али није им сва пажња на ИТ технологију и друштвене мреже. Можда им је ускраћено доста од онога што имају деца у централној Србији, друштвени живот, одлазак у биоскоп или позориште. Међутим, захваљујући добрим људима, владиним и невладиним организацијама, повремено и овде дође и позориште и биоскоп.

Овде се још увек у кући и ван ње зна ред. Влада патријархално васпитање и то је ваљда кључ успеха. И мени је било чудно када сам први пут дошао у ову школу и наишао на ред и дисциплину. Уз то нико није ускраћен ни за једно своје право. Деца добијају квалитетну наставу, што је и суштина свега. То ми се јако допало. Када сам постављен за директора, покушао сам да наставим са таквим вођењем школе, који је утемељио претходни директор.

Миливој Здравковић

Наша деца са успехом завршавају факултете. Према неким сазнањима, од 1999. око 200 ученика је завршило факултет. Ученици на републичким такмичењима постижу завидне резултате. Због финансијских средстава, ускраћени смо за упућивање деце на такмичења која се организују из колективних спортова, фудбала и кошарке, док се код других такмичења налазимо тако што родитељи својим возилом или аутобусом одвезу дете

на такмичење" - упознаје нас директор школе и препушта претходнику да нас нешто више информише о Гораждевцу.

Миливој Здравковић је до пензионисања, 15 година био директор школе. Са поносом нас извештава да је Гораждевац село које се никада није исељавало. Појединци јесу, али читаво село не.

ПОДРШКА КФОР-А

"Гораждевац је питома метохијско село надомак Пећи, близу Пећке Патријаршије и манастира Високи Дечани" - почиње своју причу Здравковић. "Постоје два предања о томе како је село добило име. По једном, име је добило по горама, које су овде раније биле велике. По другом предању, овде су се насељавали људи из Горажда, па је по томе добило име. Гораждевац се помиње и у Жичкој повељи из 1220. године. Од тада па до данашњег дана, иако је било великих притисака и зулума, ни после Првог, ни Другог светског рата, ни '99, мештани никада нису напустили село, ни школа никада није прекидала са радом.

Школа је почела са радом 1898. године, када је имала 20 ученика. Тада су то били само мушкарци. Први учитељ, био је свештеник, вероучитељ Миловановић, из Призрена. Њега је наследио Милетић из Гораждевца, такође свештеник. Деца из 13 околних села су овде долазила у школу.

Стара школа

Након ратних дешавања 1999. године, већина мештана, бојећи се за безбедност, због сталних притисака, напада и пљачки, привремено одлази са КиМ. У селу је остало шездесетак мештана. Били смо блокирани десетак дана. Није било телефонске везе. Пуцало се на све стране. Гранатирани смо. Прве године је на Гораждевац пало укупно 170 граната. Било је ризикантно живети под тим условима. Чим је било могуће, када је КФОР успоставио какав такав ред, организовали смо се и отпочели повратак првих група наших људи из Краљева. Веома брзо број становника се повећао на 1.200. Да нисмо тако брзо реаговали, питање је шта би било са селом и школом. Морам да кажем да нам је у свему томе пуно помогао италијански КФОР.

КОБНО КУПАЊЕ У БИСТРИЦИ

Захваљујући ангажовању тадашњег директора основне школе, Милети Букумирићу, основна школа је на време кренула са радом. Кренули смо са старим књигама, пошто нове нису могле да стигну. Министарство просвете и тадашње Координационо тело су нам пуно помогли у томе. Те године је у школу кренуло 140 ученика основне

школе" – прича Здравковић. У једном тренутку, очи су му засузиле. "И поред толико гранатирања и пуцњаве на село, нико од деце није страдао. Међутим, 2003. године, задесила нас је велика трагедија. На децу која су отишла да се купају у Бистрици испаљено је стотинак метака. Гину два ученика, Иван Јововић, који је те године завршио средњу школу и Пантелија Дакић, ученик шестог разреда. Богдан Букумировић је био погођен са 7 метака, једва је преживео. Марко Богићевић, Драгана Србљак и Ђорђе Угреновић задобили су тешке повреде.

То је био велики погодак за све мештане овог села. Заједница се потрудила да некако ублажи бол њихових породица. Мајке погинулих смо запослили у школи, као и Ђорђа Угреновића. Чланове породица осталих двоје ученика смо, такође, запослили у здравству. Ове се породице, и поред свега што им се десило, нису иселиле. Тада је Град Београд сакупио финансијска средства и 2003. направио базен у селу, да деца више не иду на купање у Бистрицу. Од тада, базен сваке године ради од 01. јула, до 30 августа. Захваљујући многим добротворима, обновили смо столарију на згради школе, патос, фасаду, плато испред школе, грејање, фискултурну салу са комплетном опремом. Сада имамо солидне услове за рад" – каже Миливоје.

Нова школа

Зграда за младе парове

Својевремено, 2008. уређење вртића помогли су Владе Дивац и Драган Тарлач.

Здравковић подвлачи да Канцеларија за КиМ доста помаже у одрживости села. Пре извесног времена заједница је добила пољопривредне машине у вредности од 12 милиона динара. Поред тога, добијају ђубриво, семе и друго.

"Упознао сам се са неколико италијанских војника чији су родитељи, такође, били у мисији у овом крају за време Првог и Другог светског рата. Неколико генерација Италијана је било у прилици да се упозна са стањем на КиМ, тада и сада. То је неумитан доказ да се историја понавља" – Миливоје Здравковић

Директор школе Милан Анђелковић, искористио је наше присуство да путем нашег часописа позове све људе добре воље да помогну школи у изградњи две просторије за потребе дечијег вртића. За све оне који могу да помогну у решавању овог проблема, до-стављамо контакт податке основне школе: Основна школа "Јанко Јовичевић", mail: os_gorazdevac@hotmail.com, тел: 039/67 363

КОБНО КУПАЊЕ У БИСТРИЦИ

У школи затичемо и једног од момака који је те кобне 2003. године био са друговима на купању у Бистрици, погођен са неколико куршума, тешко рањен, али жив. Након опоравка, враћа се и наставља живот у Гораждевцу. Заједница га запошљава у основној школи. Ђорђе Угреновић се по ко зна који пут присећа тог немилог догађаја.

Ђорђе Угреновић

"Биле су велике врућине. Живели смо у гету. Нисмо могли нигде да идемо. Једино место где смо могли да се освежимо, била је Бистрица. Ту су ишли сви на купање, од најмлађих, до најстаријих. Нисмо ни слутили да тако нешто може да се деси. Али, десило се.

Купали смо се, када су се чули пуцњи, рафали. До мене је, раме уз раме, био, сада покојни, Иван Јововић. Пали смо као покошени. Ја

сам био погођен у леву руку, била је цела смрскана. Настао је хаос. Вриска. Долазили су људи и помагали нам. Одвезли су нас у Пећ. Србљак Драгана је погођена у пету. Након тога су нас одвезли у Митровачку болницу. Тамо је мени операција трајала скоро шест сати. Драганина исто толико. Размишљали су да ли да ми секу руку. И Драгани је пета једва спашена. Богдан Букумирић је пребачен на ВМА. Њега је погодило 8 метака по телу. Глава му је била смрскана. Четири дана је био у коми, и лекари се чуде да је преживео. Марку Богићевићу није било спаса, преминуо је.

Мора да се живи са тим. И поред свега, одлучили смо да се вратимо и наставимо живот у Гораждевцу. Не вреди бежати, у Београду или овде, сећање на тај догађај се не може избрисати. Овде сам бар у свом месту, са људима које знам. Ето, и посао су ми нашли. Оже-нио сам се, имам троје деце. Ћерку и два сина. Ваљда ће у једном тренутку и нама живот кренути на боље. И супруга је имала тежак живот. Зове се Наташа, родом је из Велике Хоче. Њој је отац кид-напован. Био је жртва трговине органима у Жутој кући. И брат јој је убијен за време рата.

Супруга је завршила Учитељски факултет – смер за васпитача. Ве-ома је важно да се што пре нађе запослење за младе људе у селу, поготово за оне који су завршили факултете. Пуно младих је неза-послено. Не желе да напусте село, али је природно да иду тамо где им је боље, где могу да нађу посао и не размишљају о егзистенцији. Ако им овде нађу решење за одрживост, немају разлога да иду. Ко једном оде, тешко да ће се вратити" – завршава причу Ђорђе.

текст: З. Маврић, С. Јефтић
фотографије: Саша Јефтић

ПОДРШКА ДОСТОЈАНСТВЕНИМ СТАМБЕНИМ РЕШЕЊИМА И ОДРЖИВОМ НАЧИНУ ЖИВОТА РАСЕЉЕНИХ И ПОВРАТНИКА У СРБИЈИ

Драгана Ристић је, са млађим братом и сестром, у Крагујевац дошла из Вучитрна 1999. године. Након повлачења српске војске и полиције покушала је да школовање настави у Грачаници, али је било ризично свакодневно у конвоју путовати на релацији Обилић-Приштина-Грачаница. Њени родитељи су остали у Обилићу до 2000. године, покушавајући да сачувају своју имовину, међутим, нису успели у томе. Како се безбедносно стање погоршавало из дана у дан, након активирања експлозивне напаве на њихову кућу, морали су и они да се повуку и дођу у Крагујевац. Драгана је задњи пут била у Обилићу 2000. Године, када је присуствовала сахрани посмртних остатака стрица, који је киднапован 1999. године. Тај догађај јој се дубоко урезао у памћење и након тога је донела одлуку да заувек остане у Крагујевцу. Са сетом се присећа дана проведених на Косову и Метохији.

Драгана Ристић

ШКОЛОВАЊЕ У НЕМОГУЋИМ УСЛОВИМА

"Живели смо солидно. Мајка и отац су радили, имали смо своју кућу. Међутим, никада се нисмо осећали безбедно, поготово женска деца. Пре ратних дешавања, добављали су нам на улици, а веома често узнемиравали телефонским позивима и лупањем на врата. Похађала сам средњу техничку школу у Приштини, смер грађевински техничар за високу градњу. Сваки мој одлазак у Приштину представљао је стрес за родитеље. Баба је стално била на прозору и чекала да се вратим. Након ратних дешавања, једно време сам уз пратњу КФОР-а, конвојем путовала до школе у Грачаници. Ко је могао да прати наставу и учи под тим условима? Свако путовање је било стресно, у ишчекивању да се нешто деси. Након повратка из школе, нисмо смели нигде ван дворишта куће, па и ту нам није било сигурно. Било је то тешко време. Често нисмо имали ништа да једемо, нисмо смели до продавнице, а залихе су биле потрошене.

Када смо закључили да тако даље не може да се живи, дошли смо у Крагујевац. Врло брзо сам се удала и оформила своју породицу. Живим са супругом и троје деце, као подстанар, код рођака. Сва деца су на школовању. Супруг Дејан ради као физички радник, а ја се задњих шест година бавим производњом колача и торти. Радим код куће, тако да могу и да се бринем о деци, док још мало одрасту.

СВЕТЛИЈА БУДУЋНОСТ

Самоука сам, брзо учим. Циљ ми је био да завршим неки курс и добијем диплому. Зато сам се и јавила на конкурс Данског савета за избеглице и града Крагујевца. Од њих сам добила доходовни грант у виду раскладне витрине, комбиновани замрзивач и велики, професионални миксер који ја сама никада не бих била у могућности да купим. Очекујемо да од ДРЦ-а и града Крагујевца добијемо и монтажну кућу, тако да више не будемо подстанари. Обезбедили смо плац. Сада смо у фази обезбеђења грађевинске дозволе.

Када добијемо своју кућу, наш живот ће се променити за 180 степени. Планирамо породично да се бавимо кетерингом и производњом колача" – поручује Драгана.

У СЛУЖБИ ЕКОЛОГИЈЕ

Ђемаљ Бериша је од Данског савета за избеглице и града Крагујевца добио моторну тестеру, тример и хидрауличну машину за сечење и цепање дрва.

"У Крагујевац сам дошао из Црвених водица, села поред Обилића" – почиње своју причу Ђемаљ. "До ратних дешавања '99 могу да кажем да смо живели нормално, скромно, колико се то могло. Имали смо своју кућу, стоку. Било нас је осморо, четворо браће, две сестре, отац и мајка. Само је отац радио. Када су након завршетка рата почели немири, пешке смо кренули од нашег села до Обилића, где нам је живео стриц, да се распитамо шта се то дешава. Нисмо ништа понели са собом, рачунајући да ћемо да се вратимо. Како је време пролазило, бивало је све горе. Почели су да пале куће. Замолити смо комшију да нас колама превезе до Косовог Поља, где се налазио колективни центар, рачунајући да ћемо тамо бити безбеднији, пошто су га обезбеђивали војници КФОР-а.

Ђемаљ Бериша

БРОД ЗА БУДУЋНОСТ

Након неколико дана, до нас је стигла информација да из Црне Горе креће неки хуманитарни брод, који, наводно, расељене води за Италију. У потрази за безбедним и бољим животом, кренули смо возом из Косова Поља до Рашке, а одатле аутобусом до Бара. Две недеље смо били у Бару. Тамо је било пуно људи расељених са КиМ. Чекали су свој брод за светлију будућност. Спавали смо у парку, они који су имали кола, у колима, где год је било слободног места. Тако пуне две недеље, али се брод није појавио. Када је било извесно да брода неће бити, црногорска полиција је почела да нас протерује из Бара. Организовано је седам аутобуса који су требали да нас одвезу до Улциња. Међутим, нико није хтео да уђе у те аутобусе. Пошто полиција никако није могла да нас наterra да уђемо у аутобусе, вратили су нас возом у Србију. Срећом, у Крагујевцу смо имали ујака, који нас је прихватио, и ето, остадосмо овде. У ујаковој кући смо били пуних седам година, док се нисмо снашли. Поново смо почели од нуле. Купили смо плац и направили своју кућу. Ја сам се оженио и створио своју породицу. Имам четворо деце, два сина и две ћерке. Сви иду у школу. Најстарија ћерка данас има 15 година, исто колико сам и ја имао када смо овде дошли.

Овде сам нашао посао у Градској чистоћи. Радим на одржавању зелених површина. То је добар посао, а ја га волим. Омогућава ми да и после радног времена наставим приватно да то исто радим и на тај начин стичем додатна средства за издржавање породице.

То ми је био и мотив за конкурсисање за грантове које је расписао Дански савет за избеглице и град Крагујевац. Опрема коју сам добио умногоме ће допринети да моја породица безбрижније живи. Добио сам опрему за којом могу да будем активан и у летњем и зимским периоду" – задовољно каже Ђемаљ, користећи прилику да се поново захвали ДРЦ-у и граду Крагујевцу на донираној опреми.

аутор текста: **Златко Маврић**
фотографије: **С. Јефтић**

ЦРКВЕНИ ХОР "ЦАР ДУШАН"

Неколико година уназад, на обележавањима културних догађаја у Призрену и Штрпцу, лагано али сигурно, зналачки, своје место у свету културе, утире црквени хор "Цар Душан". Оснивача и организатора ове групе младих ентузијаста, Александру Спасић, посећујемо у Штрпцу за време редовних проба ансамбла.

Александра Спасић

Александра Спасић, је у Штрпцу дошла са таласом прогнаника 1999. године. Рођена је у Призрену 1977. године, где је завршила основну, средњу музичку школу и Учитељски факултет. Почела је да предаје стручне предмете у средњим школама у Призрену. Међутим, избеглиштво је пореметило наставак складног тока напредовања у њеној каријери. У новој средини, коју је она прихватила као своју, наилази на пуно неразумевања и проблема.

САМОПОУЗДАЊЕ-КЉУЧ УСПЕХА

"Са завршеним факултетом, скоро петнаест година, у овој средини нисам могла да добијем стално запослење и посао у струци"- почиње своју причу Александра. "Ипак, била сам стрпљива и истрајна. Радила сам са пола норме, у три школе. Морала сам. Живела сам као подстанар и била једини хранилац породице. Асимилација у ову средину била је болна и тешка. Дуго времена је требало да се изборим са локал-патриотизмом ове средине и заузмем место које ми припада.

Ако човек има веру у себе, временом, све дође на своје. Пре седам година смо упали у програм интеграције уз подршку Министарства за заједнице и повратак (МЗП). Подигли смо кредит, купили плац, а Министарство нам је на том плацу изградило кућу. Сада смо у својој кући, на својој адреси.

Радим у основној школи у Врбештици. Становници овог села су јако фини, културни, традиционално васпитани. Деца су јако интелигентна. На жалост, задњих година је све више изражен проблем миграције. Одлазе млади људи. Све је мање ученика у школи. Интересовање деце за ваннаставне активности и вишак мог времена, иницијали су ме да пре четири године окупим мању групу деце и оформим омладински хор. У Призрену сам својевремено водила црквени хор, тако да сам имала богато искуство које сам сада искористила.

Учествујући на великом броју догађаја, стекли смо велико искуство и квалитет, и изашли из оквира Сиринићке жупе. Почели су да нас зову на догађаје који су се организовали ван наше општине. Осетила се потреба да се формира Градски хор. Безуспешно сам покушавала да на то укажем надлежнима у општини Штрпце и у Дому културе. Тражили смо просторије за рад и минимална средства за функционисање. Разумевања није било.

У једном тренутку се појавила црква, која нам је понудила просторије. Тако смо наставили да радимо као Црквени хор, мада сам и даље убеђена да смо граду могли да будемо од много веће користи. Вежбамо два до три пута недељно, у зависности од потребе. Колико је мени познато, на КиМ има два до три слична хора, а ми смо за сада, најбољи"- поносно тврди Александра.

БРОЈНА ПРИЗНАЊА

И поред значајних успеха које постиже, хор нема сигурне изворе финансирања, што пуно пута доводи у питање њихово гостовање ван простора општине, односно Косова и Метохије. Средства се, за сада, прибављају путем донација и ангажовања добрих људи. Хор је, за кратко време свог постојања, добио значајно признање,

грамата Српске Православне Цркве. Ово признање је још једно уверење да је хор на правом путу. Како оснивач хора каже, од свих наступа, најдражи су им наступи у Призрену, Призренској Богословији и атријуму цркве Светог Спаса. Приликом тих наступа, срце посебно заигра.

"Као рођеној Призренки, могу да кажем да је посебан осећај када се гостује у Призрену, у граду цара Душана, по којем и хор носи име. Тако се осећају и учесници хора"- наставља Александра.

"Често појављивање у јавности и гостовања, учинили су да интересовање за укључењем у хор порасте. Посебно радује чињеница да се за хор интересују најмлађи. То је условило покретање посебног хора за децу узраста од 6 до 8 година, који смо назвали "Анђелчићи". Они су сада много популарнији и интересантнији од првог хора".

ПОДРШКА НЕ ИЗОСТАЈЕ

"Овог пролећа, посетио нас је и преосвећени патријарх Ириније који је даривао наш хор. Од тих средстава планирамо да опремимо чланове хора новим мајицама на којима ће се налазити наш лого. Уколико обезбедимо средства, планирамо да се опремимо и хаљинама са етно мотивом и на тај начин будемо препознатљиви.

На свом репертоару имамо духовне песме, изворне, патриотске и дечије песмице. Водимо рачуна да репертоар буде прилагођен извођачима и публици пред којом се презентује. Могу да се похвалим да имамо добру сарадњу са етно-музиколошким одсеком Факултета музичке уметности у Београду. Наш познати кавалиста Милош Николић, већ трећу годину код нас води радионицу на којој предаје о кавалу. Идеја нам је да се кавал врати свом извору, да се наши млади људи одреде за овај инструмент."- завршава Александра.

ЗАЈЕДНИШТВО

Искористили смо ову прилику да се упознамо са чланицама хора. Мотиви и интересовања чланица хора су идентични. Поменућемо само неке.

Анђела Доганчић је од малена волела музику и певање. Вишак свог времена хтела је да паметно искористи, па се определила за певање у хору. Дружење, путовање са ансамблом и упознавање нових предела, још један је подстицај посвећености хору.

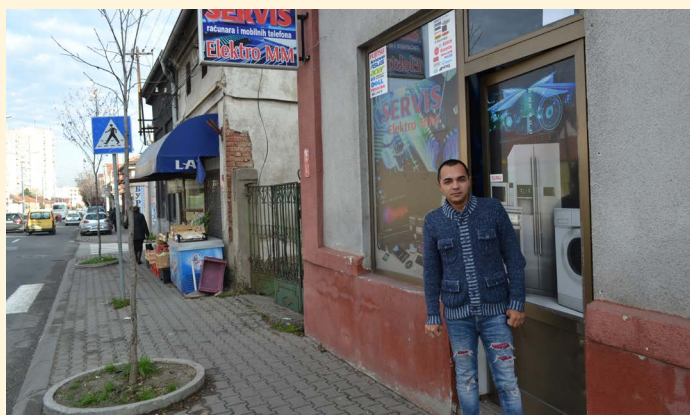
"У хору сам већ четири године. Чим сам чула да је основан црквени хор, знала сам да је то оно чему треба да се посветим. Кажу да сам брзо напредовала у певању. Главни сам солиста млађе групе хора "Анђелчићи". Трудим се да својом посвећеношћу оправдам поверење хоровође Александре, која је имала поверења у мене и одабрала ме за солисту"- одважно каже ова деветогодишња девојчица.

Дуња Илић има четрнаест година. Чланица хора је од његовог оснивања. "Овде сам стекла велико искуство у певању. Сталним вежбањем, успела сам да превазиђем трему и страх од јавних наступа. Усавршила сам технику певања и пуно научила о музици, литургији, вери и празницима. Већ трећу годину похађам школу кавала и тај ме инструмент испуњава. Радује ме што настављам традицију свирања на овом инструменту који је изворни инструмент Сиринићке жупе. Планирам да наставим школовање у музичкој школи у Београду, у класи професора др Милоша Николића, који нам овде држи наставу о свирању на кавалу"- каже Дуња.

текст: **Златко Маврић**
фотоси: **С. Јефтић, архива хора**

СВЕТЛИЈА БУДУЋНОСТ

Прошла је 21. година од егзодуса на Косову и Метохији. Процес повратка, оних који желе да се врате, тече успорено. Резултати су из године у годину све више обесхрабрујући. Један број расељених, у немогућности да се врати, био је принуђен да живот своје породице веже за живот у новој средини, у месту које је својевремено прихватио као место привременог боравка. Овом приликом ћемо представити неколико расељених који су отпочели или развили свој бизнис, и организације које пружају подршку у интеграцији расељених.

Далибор Велић

У Крагујевцу договарамо сусрет са **Далибором Велићем**, младићем који је пре неколико месеци, приликом обиласка корисника на терену, оставио позитиван утисак на представнике наше организације. Тада је у једном делу породичне куће почео са сервисирањем и поправком ТВ апарата и мобилних телефона. Данас, Далибор је отворио сервис у центру Крагујевца. Како сам каже, морао је да оде из средине у којој живи, због тога што није могао да наплати свој рад. Комшије и пријатељи су доносили на оправку уређаје, али нису плаћали за рад. А Далибор је од тог рада планирао да издржава породицу.

На самом почетку разговора, Далибор евоцира успомене из краја одакле се иселио.

"До 99. године живео сам на Косову, у старом Обилићу. Имао сам 7 година, само што сам кренуо у први разред. Сећам се тог периода. Било је лепо. Имали смо три куће које су након '99. спаљене, до темеља. Након бомбардовања дошли смо да живимо у Крагујевац. Планирали смо да се брзо вратимо у Обилић, али како се стање није смињавало, нисмо могли да останемо на улици. Купили смо пет ари плаца и сами направили кућу, без ичије помоћи. Нисмо хтели ни од кога да чекамо. На Косову нас је било 12, у три куће. Живели смо у заједници. Врло добро смо се слагали као фамилија, као једна велика породица. Међутим, није нам се дало. Морали смо да напустимо свој дом. Остали су само деда и баба, да чувају имовину. Чувају су је две године. Марта 2001. дошле су им на врата комшије Албанци и рекли да напусте кућу, зато што се спрема акција паљења целог села. Против руље се није могло, баба и деда су сели у воз за Крагујевац и из воза гледали како им куће горе. Запаљено је цело село." – са сетом се присећа Далибор.

У међувремену, Далибор се оженио Крагујевчанком. Имају двоје деце. У заједници су са родитељима и две сестре, али живе у одвојеном делу куће. Далибор и супруга раде у Фијату. Сервисирање ТВ уређаја је почео као хоби, али намерава да му то буде основно занимање.

"Посао ми добро иде." – искрен је Далибор. "Сервис треба да се још мало опреми, набави репроматеријал, микроскоп, лемилница, шрафцигери, класери, кондензатори и остало. Конкурисао сам код АСБ-а (Арбеитер-Самаритер Бунд) за грант у виду опреме и обуке. Захваљујући АСБ-у завршио сам обуку за израду сајта и сам креирао и активирао свој сајт. Очекујем да ће ме подржати и у обезбеђивању финансијских средстава за набавку потребне опреме за рад сервиса.

Планирам да проширим свој бизнис увозом и продајом неких компонента. У плану је да из иностранства увозим телевизоре, рачунаре и мобилне телефоне и продајем путем сајта.

Завршио сам школу за електромонтера мреже и постројења. Конкурисао сам и уз подршку школе боравио две године у Чешкој, у програму размене ђака. У Чешкој сам завршио две године школовања за енергетичара високог напона. Тамо су ми гарантовали посао, али сам ја одлучио да се вратим. Нисам хтео да живим у иностранству. Вратио сам се због породице. Био сам убеђен да ћу са тим квалификацијама моћи овде да нађем неки озбиљнији посао, али преварио сам се. Међутим, не жалим се. Овде сам са својима." – завршава Далибор.

аутор текста: **З. Маврић**
фотографије: **Саша Јевтић**

Пројекат је финансиран преко Канцеларије за Косово и Метохију, из буџета Републике Србије.
Ставови изражени у ИНформатору искључива су одговорност уређивачког одбора, аутора и његових сарадника и не представљају нужно званичан став Канцеларије за Косово и Метохију.

ИН-форматор – Главни и одговорни уредник: Златко Маврић; Уређивачки одбор: Миљан Љушић (председник), Саша Јевтић, Горан Томић, Гордана Ђекић (чланови); Технички уредник: Данијел Пап; Лектор: Александра Димитријевић; Насловна страна: Златко Маврић и Исидора Томић
Адреса редакције: Удружење грађана за помоћ расељенима са Косова и Метохије
„Свети Спас“, Балканска 25, 11000 Београд.

tel/faks: 011/2686-161; e-mail: svetspas@eunet.rs; web sajt: www.svetispas.org

Штампа: "Maxima Graf" Петроварадин, www.maximagraf.rs; Тираж: 3000 примерака; бесплатан примерак; ISSN 2334-6078